Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA MACEJA ŠPUNARA [*MACIEJ SZPUNAR*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2021. gada 15. jūlijā [1]

Lieta C-261/20

Thelen Technopark Berlin GmbH
pret
MN

(*Bundesgerichtshof* (Federālā augstākā tiesa, Vācija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Direktīva 2006/123/EK – 15. pants – Arhitektu un inženieru honorāri par plānošanas pakalpojumiem – Minimālie un maksimālie tarifi – Tiesas spriedums, ar kuru konstatēta dalībvalsts pienākumu neizpilde – Nesaderība ar direktīvu – Iespēja atsaukties strīdā starp privātpersonām – Brīvība veikt uzņēmējdarbību – LESD 49. pants – Eiropas Savienības Pamattiesību harta – 16. pants – Līgumu slēgšanas brīvība

I. Ievads

1. Civilprocesā prasītājs prasa atbildētājam samaksāt atlīdzību par sniegto pakalpojumu un pieprasa summu, kas lielāka par to, par kuru puses bija vienojušās līgumā. Prasījums ir pamatots ar valsts tiesību normu, kurā ir paredzēts, ka par konkrēto pakalpojumu tā sniedzējam ir tiesības saņemt honorāru tādā apmērā, kas atbilst vismaz valsts tiesību aktos noteiktajai minimālajai likmei. Tomēr šī valsts tiesību norma ir nesaderīga ar direktīvu. Vai prasība ir jāapmierina?

2. Tieši uz šādu jautājumu ir jāatbild iesniedzējtiesai izskatāmajā lietā. Tās lēmums ir atkarīgs no Tiesas vērtējuma, vai, izvērtējot pamatotību privātpersonas prasībai pret citu privātpersonu, valsts tiesa var atstāt bez piemērošanas tādu valsts tiesību normu, ar kuru ir pamatota prasība, bet kura ir nesaderīga ar direktīvu, proti, šajā gadījumā – Direktīvu 2006/123/EK [2].

[1] Oriģinālvaloda – poļu.

[2] Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (2006. gada 12. decembris) par pakalpojumiem iekšējā tirgū (OV 2006, L 376, 36. lpp.).

II. Atbilstošās tiesību normas

A. Savienības tiesību akti

3. Direktīvas 2006/123 5., 6. un 64. apsvērumā ir noteikts:

"(5) [..] ir jālikvidē šķēršļi pakalpojumu sniedzēju brīvībai veikt uzņēmējdarbību dalībvalstīs un šķēršļi pakalpojumu brīvai apritei starp dalībvalstīm, kā arī jāgarantē pakalpojumu saņēmējiem un pakalpojumu sniedzējiem tiesiskā drošība, kas vajadzīga šo divu Līgumā paredzēto pamatbrīvību īstenošanai praksē. [..]

(6) Šos šķēršļus nevar likvidēt, tikai paļaujoties uz Līguma 43. un 49. panta [(tagad – LESD 49. un 56. pants)] tiešo piemērošanu, jo, no vienas puses, tos izskatīt katrā gadījumā atsevišķi ar pārkāpumu novēršanas procedūru pret attiecīgajām dalībvalstīm, jo īpaši pēc paplašināšanās, valsts un Kopienas iestādēm būtu ļoti sarežģīti un, no otras puses, daudzu šķēršļu likvidācijai ir nepieciešama valstu tiesisko shēmu iepriekšēja koordinācija, tostarp administratīvās sadarbības izveidošana. Kā atzinuši Eiropas Parlaments un Padome, Kopienas tiesību instruments ļauj panākt reālu pakalpojumu iekšējo tirgu.

[..]

(64) Lai izveidotu reālu pakalpojumu iekšējo tirgu, ir jāatceļ jebkādi ierobežojumi brīvībai veikt uzņēmējdarbību un pakalpojumu brīvai apritei, kas arvien vēl ir noteikti dažu dalībvalstu tiesību aktos un ir nesaderīgi ar Līguma 43. un 49. pantu [(tagad – LESD 49. un 56. pants)]. Atceļamie ierobežojumi īpaši skar pakalpojumu iekšējo tirgu, un tie būtu sistemātiski jālikvidē iespējami drīz."

4. Šīs direktīvas 2. panta 1. punktā ir noteikts:

"Šo direktīvu piemēro pakalpojumiem, ko sniedz pakalpojumu sniedzēji, kuri veic uzņēmējdarbību kādā dalībvalstī."

5. Minētās direktīvas 15. panta formulējums ir šāds:

"1. Dalībvalstis pārbauda, vai saskaņā ar to tiesību sistēmu tiek piemērota kāda no 2. punktā minētajām prasībām, un nodrošina, ka visas šādas prasības atbilst 3. punktā paredzētajiem nosacījumiem. Dalībvalstis pielāgo savus normatīvos vai administratīvos aktus tā, lai tie atbilstu šiem nosacījumiem.

2. Dalībvalstis pārbauda, vai to tiesību sistēmā kā nosacījums, lai atļautu piekļuvi pakalpojumu darbībai vai tās veikšanu, ir paredzēta atbilstība jebkurai no šādām nediskriminējošām prasībām:

[..]

g) fiksēti minimālie un/vai maksimālie tarifi, kas ir jāievēro pakalpojumu sniedzējam;

[..].

3. Dalībvalstis pārbauda, vai 2. punktā minētās prasības atbilst šādiem nosacījumiem:

a) nediskriminēšana: prasības nedrīkst ne tieši, ne netieši būt diskriminējošas saistībā ar valstspiederību vai uzņēmumu gadījumā – saistībā ar juridiskās adreses atrašanās vietu;

b) nepieciešamība: prasībām ir jābūt pamatotām ar sevišķi svarīgu iemeslu saistībā ar sabiedrības interesēm;

c) samērīgums: prasībām ir jābūt piemērotām, lai sasniegtu noteikto mērķi; tās nedrīkst būt augstākas, nekā ir nepieciešams šā mērķa sasniegšanai, un nedrīkst pastāvēt iespēja šīs prasības aizstāt ar citiem mazāk ierobežojošiem pasākumiem, ar kuriem sasniedz to pašu rezultātu.

[..]

5. Šīs direktīvas 39. panta 1. punktā paredzētajā savstarpējā novērtējuma ziņojumā dalībvalstis norāda:

a) prasības, kuras tās plāno saglabāt, un iemeslus, kāpēc tās uzskata, ka šīs prasības atbilst 3. punktā izklāstītajiem nosacījumiem;

b) prasības, kuras ir atceltas vai padarītas mazāk ierobežojošas.

6. No 2006. gada 28. decembra dalībvalstis neievieš nevienu tāda veida jaunu prasību, kas minēta 2. punktā, izņemot gadījumus, kad šī prasība atbilst 3. punktā minētajiem nosacījumiem.

[..]"

B. Vācijas tiesiskais regulējums

6. Laikā, uz kuru attiecas pamatlieta, arhitektu un inženieru honorārus reglamentēja *Verordnung über die Honorare für Architekten- und Ingenieurleistungen* (Arhitektu un inženieru pakalpojumu honorāru noteikumi) 2013. gada 10. jūlija redakcijā[3] (turpmāk tekstā – "*HOAI*").

7. *HOAI* 1. pants ir formulēts šādi:

"Ar šiem noteikumiem regulē atlīdzības aprēķinu, kas maksājama par arhitektu un inženieru (pasūtījuma izpildītāji), kuru juridiskā adrese ir Vācijā, sniegtajiem pamatpakalpojumiem, ciktāl uz šiem pamatpakalpojumiem attiecas šie noteikumi un ciktāl tie tiek sniegti Vācijas teritorijā."

8. Atbilstoši *HOAI* 7. panta noteikumiem:

"1. Honorāri ir balstīti uz rakstisku vienošanos, ko līgumslēdzēji ir noslēguši, piešķirot uzdevumu, un atbilst minimālajai un maksimālajai likmei, kas paredzētas šajos noteikumos.

2. [..]

[3] *BGBl.* I, 2276. lpp.

3. Šajos noteikumos paredzētās minimālās likmes izņēmuma gadījumos var samazināt, noslēdzot rakstisku vienošanos.

4. [..]

5. Ja nav citas rakstiskas vienošanās, kas noslēgta pasūtījuma veikšanas brīdī, tiek uzskatīts, ka minimālās likmes atbilst 1. punkta noteikumiem."

9. Ar 2020. gada 2. decembra noteikumiem [4] *HOAI* 7. pants tika grozīts ar *Erste Verordnung zur Änderung der Honorarordnung für Architekten und Ingenieure* (Pirmā regula par grozījumiem honorāru izmaksas kārtībā arhitektiem un inženieriem). Šie grozījumi stājās spēkā 2021. gada 1. janvārī. Kopš šīs dienas *HOAI* 7. panta 1. punkts ir formulēts šādi:

"Honorāru nosaka, pamatojoties uz rakstisku vienošanos, kas noslēgta starp līgumslēdzējām pusēm. Ja nav noslēgta rakstiska vienošanās par honorāra apmēru, pamatpakalpojumiem piemēro pamatlikmes, kas noteiktas saskaņā ar 6. pantu."

III. Fakti, tiesvedība pamatlietā un prejudiciālie jautājumi

10. 2016. gada 2. jūnijā MN (prasītājs), kuram pieder inženieru birojs, un *Thelen Technopark Berlin GmbH* (atbildētāja) noslēdza līgumu par inženierijas pakalpojumu sniegšanu, ar kuru prasītājs apņēmās sniegt pakalpojumus atbildētājai būvprojekta vajadzībām Berlīnē. Puses vienojās, ka par sniegtajiem pakalpojumiem prasītājs saņems fiksētu honorāru 55 025 EUR. Pamatojoties uz prasītāja izsniegtajiem starprēķiniem, atbildētāja viņam kopumā pārskaitīja bruto summu 55 395,92 EUR.

11. 2017. gada jūlijā, pēc tam, kad ar 2017. gada 2. jūnija vēstuli tika izbeigts līgums par inženiera pakalpojumu sniegšanu, prasītājs par sniegtajiem pakalpojumiem izsniedza gala rēķinu, pamatojoties uz minimālajām likmēm, kas izriet no *HOAI*. Ņemot vērā jau veiktos pārskaitījumus un summu, kas tika ieturēta kā garantija, viņš cēla pret atbildētāju prasību par vēl nesamaksātā honorāra samaksu bruto summas 102 934,59 EUR apmērā, kam pieskaitīti procenti un pirms tiesvedības izmantotās juridiskās palīdzības izmaksas.

12. Prasību lielā mērā ir apmierinājušas pirmās un otrās instances tiesas. Revīzijas sūdzībā, kas iesniegta *Bundesgerichtshof* (Federālā augstākā tiesa, Vācija), atbildētāja lūdz prasību noraidīt.

13. Iesniedzējtiesa uzskata, ka revīzijas sūdzības izskatīšanas iznākums ir atkarīgs no atbildes uz jautājumu, vai Direktīvas 2006/123 15. panta 1. punktā, 15. panta 2. punkta g) apakšpunktā un 15. panta 3. punktā paredzētie noteikumi ir piemērojami strīdā starp privātpersonām tādējādi, ka ir jāatstāj bez piemērošanas *HOAI* norma, ar ko ir pamatota prasība. Ja uz jautājumu tiek sniegta apstiprinoša atbilde, revīzijas sūdzība būtu jāapmierina. Šaubas rada Tiesas judikatūra.

14. 2019. gada 4. jūlija spriedumā Komisija/Vācija [5] Tiesa nosprieda, ka, saglabājot *HOAI* paredzētos obligātos tarifus par arhitektu un inženieru sniegtiem plānošanas pakalpojumiem, Vācijas Federatīvā Republika nav izpildījusi Direktīvas 2006/123 15. panta 1. punktā, 15. panta 2. punkta g) apakšpunktā un 15. panta 3. punktā paredzētos pienākumus.

4 *BGBl.* I, 2636. lpp.

5 C-377/17, EU:C:2019:562.

15. Pēc tam ar 2020. gada 6. februāra rīkojumu *hapeg dresden*[6] Tiesa ir nospriedusi, ka Direktīvas 2006/123 15. panta 1. punkts, 15. panta 2. punkta g) apakšpunkts un 15. panta 3. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tie nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu, ar kuru līgumā ar arhitektiem vai inženieriem ir aizliegts vienoties par honorāriem, kas zemāki par *HOAI* noteiktajām minimālajām likmēm.

16. Šādos apstākļos *Bundesgerichtshof* (Federālā augstākā tiesa, Vācija) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

"1) Vai no Savienības tiesību normām, it īpaši no LES 4. panta 3. punkta, LESD 288. panta trešās daļas un 260. panta 1. punkta, izriet, ka uzsāktā tiesvedībā starp privātpersonām Direktīvas 2006/123 [..] 15. panta 1. punktam, 2. punkta g) apakšpunktam un 3. punktam ir tāda tieša iedarbība, ka vairs nav jāpiemēro tāda ar šo direktīvu nesaderīga valsts tiesību norma kā *HOAI* 7. pants, saskaņā ar kuru šajos noteikumos par honorāriem noteiktās minimālās likmes attiecībā uz arhitektu un inženieru sniegtiem plānošanas un uzraudzības pakalpojumiem – ar dažiem izņēmumiem – ir obligātas un nav spēkā līgumā ar arhitektiem vai inženieriem panākta vienošanās par honorāru, kas ir zemāks par minimālajām likmēm?

2) Ja atbilde uz pirmo jautājumu ir noliedzoša:

   a) vai Vācijas Federatīvās Republikas pieņemtie noteikumi par obligātajām minimālajām likmēm attiecībā uz arhitektu un inženieru sniegtiem plānošanas un uzraudzības pakalpojumiem (*HOAI* 7. pants) ir pretrunā LESD 49. pantā nostiprinātajai brīvībai veikt uzņēmējdarbību vai citiem Savienības tiesību vispārējiem principiem?

   b) Ja atbilde uz otrā jautājuma a) daļu ir apstiprinoša, vai no šīs pretrunas izriet, ka uzsāktā tiesvedībā starp privātpersonām vairs nav jāpiemēro valsts noteikumi par obligātajām minimālajām likmēm (šajā gadījumā *HOAI* 7. pants)?

17. Tiesvedībā Tiesā rakstveida apsvērumus iesniedza pamatlietas puses, Nīderlandes Karaliste un Eiropas Komisija. Izņemot atbildētāju pamatlietā, minēto lietas dalībnieku pārstāvji piedalījās 2021. gada 3. maija tiesas sēdē.

IV. Analīze

18. Iesniedzējtiesa būtībā jautā Tiesai, vai no Savienības tiesībām izriet pienākums valsts tiesai, kas izskata strīdu starp privātpersonām, atstāt bez piemērošanas valsts tiesību normu, ar kuru prasītājs pamato savu prasījumu, šajā gadījumā – *HOAI* 7. pantu (turpmāk tekstā – "strīdīgā norma"), ja šī tiesību norma ir pretrunā Direktīvai 2006/123. Iesniedzējtiesas šaubu pamatā ir klasiskā Savienības tiesību problēma, ko rada tas, ka valsts tiesas horizontālās attiecībās piemēro netransponētas vai nepareizi transponētas direktīvas noteikumus pēc tās transponēšanai paredzētā termiņa beigām.

19. Savā analīzē īsumā atgādināšu Tiesas nostāju par direktīvu lietderīgo iedarbību attiecībās starp privātpersonām (A iedaļa). Pēc tam norādīšu pamatlietas elementus, kurus uzskatu par būtiskiem lietā (B iedaļa). Tad izvērtēšu Komisijas priekšlikumu attiecībā uz iespēju veikt atbilstīgu interpretāciju (C iedaļa). Visbeidzot aplūkošu pamatus iespējai atstāt bez piemērošanas valsts tiesību normu, kas ir pretrunā direktīvai (D iedaļa).

6 C-137/18, nav publicēts, EU:C:2020:84.

A. Direktīvas lietderīga iedarbība horizontālās attiecībās

20. No LESD 288. panta trešās daļas izriet, ka direktīva – atšķirībā no regulas – tām valstīm, kurām tā adresēta, uzliek saistības. Tādējādi tā pati par sevi nevar radīt pienākumus privātpersonām, un tāpēc uz to – principā – nevar atsaukties, vēršoties pret tām[7].

21. Iepriekš minēto dēvē par direktīvas tiešās horizontālās iedarbības neesamību. Šis jēdziens tiek lietots, gan lai aprakstītu tādas iedarbības neesamību, kas saistīta ar privātpersonu tiesību un pienākumu rašanos, gan lai aprakstītu iespējas piemērot direktīvu strīdam starp privātpersonām nepieļaušanu.

22. Šajā kontekstā atgādināšu, ka ir jānošķir direktīvu horizontālās iedarbības jēdziens no primāro tiesību un regulu tiešās horizontālās iedarbības jēdziena. Pēdējā no minētajiem gadījumiem tiesību horizontālā iedarbība ir tad, kad to piemērošanas joma attiecas uz privātpersonu rīcību. Citiem vārdiem sakot, runa ir par to, lai noteiktu, vai pienākumi vai aizliegumi, kas izriet no šīm tiesību normām, ir tieši adresēti privātpersonām. Šajā ziņā ir jāuzsver – pat ja šīs tiesību normas nav adresētas privātpersonām, tās uz tām var atsaukties strīdā ar citām privātpersonām. Tas galvenokārt attiecas uz atsaukšanos uz šādām tiesību normām, lai noteiktu, vai konkrētajā lietā piemērojamie valsts tiesību akti ir saderīgi ar Savienības tiesībām (tā sauktā likumības pārbaude).

23. Ja tiek izslēgta direktīvu horizontālā tiešā iedarbība, tad runa ir par citu problēmu. Strīdā pret privātpersonu nevar atsaukties uz direktīvas normu neatkarīgi no tā, vai šīs atsaukšanās mērķis ir tieši noteikt tiesības vai pienākumus, kas izriet no konkrētās direktīvas, vai arī mērķis ir izvērtēt valsts tiesību normu saderību ar Savienības tiesībām (tā sauktā likumības pārbaude). Šajā ziņā jautājumam par to, vai konkrētas direktīvas noteikumi ir paredzēti privātpersonām, ir pakārtots raksturs.

24. Tomēr direktīvas tiešās horizontālās iedarbības izslēgšana nenozīmē, ka direktīva nevarētu tikt ņemta vērā strīdā starp privātpersonām tādējādi, ka tas ietekmētu citas privātpersonas tiesisko situāciju. Tiesa judikatūrā ir norādījusi vairākus gadījumus, kuros direktīva var tikt ņemta vērā. Ņemot vērā tiesvedības priekšmetu un lietas dalībnieku pausto nostāju, minēšu tikai četrus no tiem.

25. Pirmkārt, Tiesa ir norādījusi, ka valsts tiesām ir pienākums interpretēt valsts tiesības atbilstīgi direktīvām (tā sauktā atbilstīgā interpretācija). Izpildot šo pienākumu, tām valsts tiesību akti ir jāinterpretē tik plaši, cik vien tas ir iespējams, attiecīgās direktīvas teksta un mērķu kontekstā, lai sasniegtu tās noteikto rezultātu[8]. Atsaukšanās uz direktīvu tiesā, lai panāktu atbilstīgu interpretāciju, tādējādi var izraisīt tās ņemšanu vērā tiesību aktu piemērošanas procesā.

7 Skat. it īpaši spriedumus, 1986. gada 26. februāris, *Marshall* (152/84, EU:C:1986:84, 48. punkts); 1994. gada 14. jūlijs, *Faccini Dori* (C-91/92, EU:C:1994:292, 20. punkts); 2004. gada 5. oktobris, *Pfeiffer* u.c. (no C-397/01 līdz C-403/01, EU:C:2004:584, 108. punkts); 2018. gada 7. augusts, *Smith* (C-122/17, EU:C:2018:631, 42. punkts).

8 Skat. it īpaši spriedumus, 1984. gada 10. aprīlis, *von Colson* un *Kamann* (14/83, EU:C:1984:153, 26. punkts); 1990. gada 13. novembris, *Marleasing* (C-106/89, EU:C:1990:395, 8. punkts); 2004. gada 5. oktobris, *Pfeiffer* u.c. (no C-397/01 līdz C-403/01, EU:C:2004:584, 113.–114. punkts).

26. Otrkārt, atsaukšanās uz direktīvu, ar ko nosaka informācijas sniegšanas procedūru tehnisko standartu un noteikumu jomā [9], situācijā, kad valsts tehniskie noteikumi tika pieņemti, pārkāpjot direktīvā paredzētos dalībvalstu pienākumus, var izraisīt atkāpi no šo valsts tehnisko noteikumu piemērošanas. Dalībvalsts pienākumu neizpildes dēļ strīdā starp privātpersonām nevar piemērot valsts tehniskos noteikumus, kas pieņemti, pārkāpjot minētos pienākumus, jo tas ir "būtisks procesuāls pārkāpums" [10].

27. Treškārt, gadījumā, ja atbilstīga interpretācija nav iespējama, valsts tiesai, kas izskata strīdu starp privātpersonām, ir pienākums nepiemērot direktīvai pretrunā esošu valsts tiesību normu, ja tas ir vajadzīgs, lai ievērotu Savienības tiesību vispārējo principu, tostarp Eiropas Savienības Pamattiesību hartā [11] konkretizēto principu. Tomēr šādos gadījumos valsts tiesību normas atstāšana bez piemērošanas ir pamatota nevis ar direktīvas normu, bet gan ar Savienības tiesību vispārējo principu, kas konkretizēts ar direktīvas normu [12].

28. Ceturtkārt, nav izslēgts, ka uz direktīvu var atsaukties tā sauktajā "trīspusējā" situācijā, proti, tad, kad vertikāla strīda par direktīvu starp privātpersonu un valsti sekas ietekmē trešās personas tiesisko stāvokli [13].

B. Pamatlietas īpatnības

29. No šīs tiesvedības viedokļa būtiski ir šādi pamatlietas faktisko apstākļu elementi:

– Pamatlietā strīds ir starp privātpersonām, bet tiesisko attiecību pamatā, par kurām notiek strīds, ir pakalpojumu sniegšanas līgums. Tādējādi attiecībām starp pusēm ir horizontāls raksturs.

– Visi pamatlietas strīda elementi ir saistīti tikai ar vienas dalībvalsts teritoriju.

– Prasība ir pamatota ar valsts tiesību normu, kura rada tādas sekas, ka tā vietā, lai piemērotu līguma noteikumu, ar ko ir noteikta pakalpojuma sniedzēja atlīdzība tādā apmērā, kas zemāks par minimālo likmi, ir piemērojama minimālā likme.

– Šī valsts tiesību norma ir pretrunā Direktīvas 2006/123 15. panta 1. punktam, 15. panta 2. punkta g) apakšpunktam un 15. panta 3. punktam [14].

9 Padomes Direktīva 83/189/EEK (1983. gada 28. marts), ar ko nosaka informācijas sniegšanas procedūru tehnisko standartu un noteikumu jomā (OV 1983, L 109, 8. lpp.), pēc tam Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 98/34/EK (1998. gada 22. jūnijs), ar ko nosaka informācijas sniegšanas kārtību tehnisko standartu un noteikumu jomā (OV 1998, L 204, 37. lpp.), visbeidzot Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2015/1535 (2015. gada 9. septembris), ar ko nosaka informācijas sniegšanas kārtību tehnisko noteikumu un Informācijas sabiedrības pakalpojumu noteikumu jomā (kodificēta redakcija) (OV 2015, L 241, 1. lpp.). Šī judikatūra ir piemērojama arī attiecībā uz pienākumu, kas paredzēts Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2000/31/EK (2000. gada 8. jūnijs) par dažiem informācijas sabiedrības pakalpojumu tiesiskiem aspektiem, jo īpaši elektronisko tirdzniecību, iekšējā tirgū (Direktīva par elektronisko tirdzniecību) (OV 2000, L 178, 1. lpp.) 3. panta 4. punktā. Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2019. gada 19. decembris, *Airbnb Ireland* (C-390/18, EU:C:2019:1112, 100. punkts).

10 Skat. spriedumus, 1996. gada 30. aprīlis, *CIA Security International* (C-194/94, EU:C:1996:172, 48. punkts); 2000. gada 26. septembris, *Unilever* (C-443/98, EU:C:2000:496, 44., 50. un 51. punkts).

11 Turpmāk tekstā – "Harta".

12 Skat. šo secinājumu 67. punktā minēto judikatūru.

13 Skat. it īpaši spriedumus, 1996. gada 24. oktobris, *Kraaijeveld* u.c. (C-72/95, EU:C:1996:404); 2004. gada 7. janvāris, *Wells* (C-201/02, EU:C:2004:12).

14 Sal. ar šo secinājumu 14. un 15. punktu.

– Šī pretruna tika konstatēta Tiesas spriedumā, kas pasludināts LESD 258. pantā paredzētajā tiesvedībā.

– Iesniedzējtiesa uzskata, ka strīdīgo tiesību normu nav iespējams interpretēt tā, lai nodrošinātu tās saderību ar Direktīvas 2006/123 15. panta 1. punktu, 15. panta 2. punkta g) apakšpunktu un 15. panta 3. punktu.

– Līgums starp pusēm tika noslēgts pēc direktīvas transponēšanas valsts tiesību sistēmā termiņa beigām, bet pirms tiesvedības uzsākšanas lietā Komisija/Vācija [15].

C. Atbilstīgas interpretācijas iespēja

30. No Tiesas pastāvīgās judikatūras izriet, ka jautājums par iespējamu valsts tiesību normas atstāšanu bez piemērošanas horizontālajās attiecībās saistībā ar tās nesaderību ar direktīvu rodas tikai tad, ja atbilstīga interpretācija nav iespējama [16].

31. Iesniedzējtiesa uzskata, ka valsts tiesību normas nav iespējams interpretēt tā, lai nodrošinātu to saderību ar Direktīvu 2006/123, jo tā būtu *contra legem* interpretācija. Rakstveida apsvērumos un tiesas sēdē Komisija apstrīdēja iesniedzējtiesas nostāju.

32. Lai gan iepriekš Tiesa vairākkārt ir uzsvērusi valsts tiesu pienākumu interpretēt tādus aktus kā direktīva vai pamatlēmums atbilstīgi Savienības tiesībām, tā ir konsekventi uzskatījusi, ka atbilstīgas interpretācijas princips nevar būt pamats valsts tiesību *contra legem* interpretācijai [17]. Ņemot vērā, ka tās kompetencē, kā Tiesa pati ir uzsvērusi, nav interpretēt attiecīgās dalībvalsts tiesību aktus [18], tikai valsts tiesas ziņā ir lemt, vai direktīvai atbilstīga interpretācija būtu *contra legem* interpretācija [19].

33. Šajā kontekstā, no vienas puses, es varu piekrist Komisijas viedoklim, ka no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu izriet, ka interpretācijas robežas Vācijas tiesībās, kā tās ir norādījusi iesniedzējtiesa, šķiet pārlieku šauras – it īpaši, ņemot vērā lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu sniegto Vācijas tiesu judikatūras izklāstu, no kura izriet, ka atsaukšanās uz Vācijas Civilkodeksā paredzēto labas ticības principu pagātnē ir ļāvusi neņemt vērā strīdīgo Vācijas tiesību normu virknē līdzīgu lietu. No otras puses, ņemot vērā iesniedzējtiesas kategorisko nostāju, ka šo judikatūru nevar piemērot aplūkojamajā lietā, es neredzu pamatu tam, lai Tiesa iesniedzējtiesas vietā izvērtētu pieļaujamās Vācijas tiesībām atbilstīgas interpretācijas robežas.

15 Spriedums, 2019. gada 4. jūlijs, Komisija/Vācija (C-377/17, EU:C:2019:562).

16 Skat. it īpaši spriedumus, 2018. gada 17. aprīlis, *Egenberger* (C-414/16, EU:C:2018:257, 71.–75. punkts un rezolutīvās daļas 3) punkts); 2018. gada 6. novembris, *Bauer* un *Willmeroth* (C-569/16 un C-570/16, EU:C:2018:871, 25. punkts un rezolutīvās daļas 2) punkts).

17 Skat. it īpaši spriedumus, 2008. gada 15. aprīlis, *Impact* (C-268/06, EU:C:2008:223, 100. punkts); 2017. gada 29. jūnijs, *Popławski* (C-579/15, EU:C:2017:503, 33. punkts un tajā minētā judikatūra).

18 Skat. it īpaši spriedumu, 2017. gada 16. februāris, *Agro Foreign Trade & Agency* (C-507/15, EU:C:2017:129, 23. punkts).

19 Skat. it īpaši spriedumus, 2017. gada 29. jūnijs, *Popławski* (C-579/15, EU:C:2017:503, 39. punkts); 2018. gada 17. aprīlis, *Egenberger* (C-414/16, EU:C:2018:257, 73.–75. punkts).

D. Iespējamie pamati tam, lai iesniedzējtiesa atstātu strīdīgo normu bez piemērošanas

1. Direktīvas 2006/123 kā instrumenta, ar kuru konkretizēta iekšējā tirgus pamatbrīvība, īpatnības

34. Šīs lietas analīzes sākumā, manuprāt, ir jāaplūko Direktīvas 2006/123 kā instrumenta, ar kuru citastarp konkretizēta LESD 49. pantā ietvertā brīvība veikt uzņēmējdarbību, īpatnības. Kaut gan lietas dalībnieki šo jautājumu nav skaidri ietvēruši savā nostājā, šķiet vēlams, lai Tiesa šajā lietā padziļināti izvērtētu saikni starp LESD 49. pantu un Direktīvu 2006/123.

35. Attiecībā uz iesniedzējtiesas uzdotā otrā jautājuma pirmo daļu Komisija ir izslēgusi iespēju izsecināt no paša LESD 49. panta pienākumu valsts tiesai nepiemērot valsts tiesību normu, kas ir pretrunā minētajam pantam. Tā uzskata, ka šajā lietā nevar ņemt vērā LESD 49. pantu tādēļ, ka strīdīgā Vācijas tiesību norma ir piemērojama tikai iekšējām attiecībām. Šāds arguments ir balstīts uz premisu: ja šajā lietā pastāvētu kāds pārrobežu elements un strīdīgā Vācijas tiesību norma būtu piemērojama, būtu iespējams atsaukties uz LESD 49. pantu. Tas arī nozīmētu, ka faktiski apstākļi, kas ietilpst Direktīvas 2006/123 piemērošanas jomā, arī varētu tikt izvērtēti, lai pārliecinātos par to saderību ar LESD 49. pantu. Šajā ziņā man ir nopietnas šaubas, ar kurām es vēlētos dalīties ar Tiesu. Manuprāt, ar šīm šaubām var pamatot tiešas atsauces uz Direktīvu 2006/123 šajā tiesvedībā pieļaujamību.

36. Tāpēc padziļināti aplūkošu īpatnības Direktīvas 2006/123 III nodaļai, kurā ir konkretizēta LESD 49. pantā nostiprinātā brīvība veikt uzņēmējdarbību attiecībā uz gandrīz visiem pakalpojumu darbību veidiem. Šajā ziņā Direktīva 2006/123 atšķiras no citiem atvasināto tiesību aktiem, ar kuriem attiecīgajā nozarē tiek saskaņoti atsevišķi (un bieži – šauri) brīvības veikt uzņēmējdarbību aspekti [20]. Tas nozīmē, ka pašreizējā judikatūrā izstrādātie noteikumi, kas nosaka saikni starp Līgumā ietvertajām brīvībām un pasākumiem, ar kuriem tiek saskaņoti atlasītie šo brīvību aspekti, nevar tikt automātiski attiecināti uz Direktīvu 2006/123.

37. Pirmām kārtām, es vēlētos atgādināt divus ļoti svarīgus Tiesas nolēmumus. Pirmkārt, spriedumā *Rina Services* Tiesa ir nospriedusi, ka tad, ja kāds jautājums ietilpst Direktīvas 2006/123 piemērošanas jomā, tas vairs nav jāanalizē, ņemot vērā Līguma noteikumus [21]. Otrkārt, spriedumā X un *Visser* Tiesa ir nospriedusi, ka Direktīvas 2006/123 III nodaļas noteikumi par pakalpojumu sniedzēju brīvību veikt uzņēmējdarbību ir piemērojami arī situācijā, kad visi atbilstošie apstākļi ir saistīti tikai ar vienas dalībvalsts teritoriju [22].

38. Otrām kārtām, ir jāpievērš uzmanība tiem elementiem, kas nepārprotami norāda, ka Savienības likumdevējs, pieņemot Direktīvu 2006/123, ir vēlējies īstenot vai arī konkretizēt divas iekšējā tirgus pamatbrīvības, tostarp brīvību veikt uzņēmējdarbību [23]. Direktīvas 2006/123 mērķis ir nevis saskaņot atsevišķus pakalpojumu darbības aspektus, bet gan precizēt pašu Līgumu. Šajā nolūkā minētajā direktīvā ļoti plaši tiek ņemta vērā Tiesas pašreizējā judikatūra, tostarp – precizējot aizliegumu piemērot noteiktus ierobežojumus vai precizējot izņēmumus. Runājot tieši

[20] Piemēram, Padomes Direktīva (1977. gada 22. marts) par pasākumiem, kas palīdz advokātiem sekmīgi īstenot brīvību sniegt pakalpojumus (77/249/EEK) (OV 1977, L 78, 17. lpp.).

[21] Spriedums, 2015. gada 16. jūnijs, *Rina Services* u.c. (C-593/13, EU:C:2015:399, 23. un nākamie punkti).

[22] Skat. spriedumu, 2018. gada 30. janvāris, X un *Visser* (C-360/15 un C-31/16, EU:C:2018:44, 99.–110. punkts un rezolutīvās daļas 3) punkts).

[23] Skat. Direktīvas 2006/123 5., 6. un 64. apsvērumu. Skat. arī spriedumu, 2015. gada 16. jūnijs, *Rina Services* u.c. (C-593/13, EU:C:2015:399, 40. punkts), kurā Tiesa ir skaidri norādījusi, ka Direktīva 2006/123 ir atvasināto tiesību akts, kas konkretizē LESD aizsargāto pamatbrīvību.

par direktīvas 15. pantu, ir skaidri redzams, ka tā mērķis ir saskaņot dalībvalstu regulējuma pieņemšanas kompetenci attiecībā uz prasībām veikt uzņēmējdarbību, faktiski īstenojot Līgumā garantēto brīvību veikt uzņēmējdarbību.

39. No iepriekš veiktās analīzes izriet divi secinājumi. Pirmkārt, ja izskatāmais valsts tiesiskais regulējums ietilpst Direktīvas 2006/123 piemērošanas jomā un *nav saderīgs* ar to, šāda tiesiskā regulējuma saderība ar Līgumu nav jāpārbauda. Šķiet, ka tas ir acīmredzams secinājums un Tiesai šajā ziņā nav šaubu [24]. Otrkārt un manuprāt, tās ir sprieduma *Rina Services* [25] likumsakarīgas sekas, ja izskatāmais valsts tiesiskais regulējums ietilpst Direktīvas 2006/123 piemērošanas jomā un ir *saderīgs* ar to, tad tas nevar tikt apstrīdēts, pamatojoties uz Līguma noteikumiem par pakalpojumu sniegšanas brīvību un brīvību veikt uzņēmējdarbību [26].

40. Šāda loģika, manuprāt, liek apšaubīt Komisijas argumentu, ka tad, ja šajā lietā pastāvētu kāds pārrobežu elements un strīdīgā Vācijas tiesību norma būtu piemērojama, būtu iespējams atsaukties uz LESD 49. pantu. Tas nozīmētu, ka viena un tā pati faktiskā situācija varētu tikt izvērtēta gan no saderības ar Direktīvu 2006/123, gan no saderības ar LESD 49. pantu viedokļa. Manuprāt, tas būtu pretrunā Savienības likumdevēja nodomam, pieņemot šo direktīvu, izsmeļoši reglamentēt brīvību veikt uzņēmējdarbību attiecībā uz pakalpojumu darbībām. Citiem vārdiem sakot, visi tie brīvības veikt uzņēmējdarbību veidi un aspekti, kas ietilpst šīs direktīvas piemērošanas jomā, vairs nevar tikt izvērtēti no LESD 49. panta aspekta.

41. Tajā pašā laikā, kā izriet no sprieduma X un *Visser* [27], Direktīvas 2006/123 III nodaļas normas ir piemērojamas arī tad, kad visi būtiskie apstākļi ir saistīti tikai ar vienas dalībvalsts teritoriju. Manuprāt, šis spriedums apstiprina Savienības likumdevēja nodomu panākt, lai Direktīva 2006/123 savas piemērošanas jomas ietvaros brīvību veikt uzņēmējdarbību attiecinātu arī uz pilnīgi ārējām attiecībām [28].

42. Manuprāt, pieņemot premisu, ka Direktīvas 2006/123 III nodaļā ir konkretizēta LESD 49. pantā nostiprinātā brīvība veikt uzņēmējdarbību, īpašā veidā ir jāattiecas uz šīs direktīvas horizontālās piemērošanas jautājumu.

43. Esmu pārliecināts, ka tad, ja konkrētie faktiskie apstākļi ietilpst Direktīvas 2006/123 III nodaļas piemērošanas jomā, ir jāizslēdz iespēja atsaukties uz brīvību veikt uzņēmējdarbību atbilstīgi LESD 49. pantam, lai apstrīdētu dalībvalsts tiesisko regulējumu strīdā pret citu privātpersonu. Tas ne tikai būtu pretrunā idejai par brīvības veikt uzņēmējdarbību konkretizēšanu, pieņemot Direktīvu 2006/123, bet arī novestu pie sarežģītas analīzes attiecībā uz brīvības veikt uzņēmējdarbību materiāltiesisko apjomu. Tādējādi būtu jāanalizē, vai konkrētais valsts tiesiskais regulējums, kas ir pretrunā direktīvai, būtu pretrunā arī LESD 49. pantam, hipotētiski pieņemot, ka direktīva nebūtu tikusi pieņemta. Nešaubos, ka šāds risinājums apdraudētu Direktīvas 2006/123 lietderīgo iedarbību (*effet utile*).

[24] Skat. spriedumus, 2016. gada 23. februāris, Komisija/Ungārija (C-179/14, EU:C:2016:108, 118. punkts); 2018. gada 30. janvāris, X un *Visser* (C-360/15 un C-31/16, EU:C:2018:44, 137. punkts).

[25] Spriedums, 2015. gada 16. jūnijs (C-593/13, EU:C:2015:399).

[26] Šāda valsts tiesiskā regulējuma apstrīdēšana būtu iespējama tikai tad, ja konkrēti pakalpojumu direktīvas noteikumi izrādītos nesaderīgi ar Līgumu.

[27] Spriedums, 2018. gada 30. janvāris, X un *Visser* (C-360/15 un C-31/16, EU:C:2018:44, rezolutīvās daļas 3) punkts).

[28] Ir acīmredzams, ka šādam risinājumam ir daudz priekšrocību: nav nepieciešams jebkuros faktiskos apstākļos meklēt pārrobežu elementu (kuru bieži vien ir grūti konstatēt), lai varētu tieši piemērot Līgumā paredzēto brīvību.

44. Teorētiski ir iespējams pamatoties uz tradicionālo horizontālās tiešās iedarbības izslēgšanu un uzskatīt, ka neatkarīgi no tā, vai lietā pastāv pārrobežu elements, atsaukšanās uz šīs direktīvas III nodaļas normām attiecībā pret privātpersonu ir izslēgta. Šāds risinājums, manuprāt, būtu acīmredzami nepieņemams kaut vai tāpēc, ka atvasināto tiesību akts, tāds kā Direktīva 2006/123, nekādā gadījumā nevar ierobežot Līgumā paredzētās brīvības piemērošanas jomu, tostarp attiecībā uz atsaukšanos uz to strīdā pret privātpersonu.

45. Tāpēc mums atliek vienīgais un, manuprāt, pareizais risinājums, kas izriet no konstatējuma, ka Direktīvas 2006/123 III nodaļā ne tikai ir konkretizēta Līgumā ietvertā brīvība veikt uzņēmējdarbību, bet arī ir paplašinātas tās robežas, attiecinot to uz pilnīgi ārējām attiecībām. Strīdā pret citu privātpersonu būtu jāļauj atsaukties uz minētās nodaļas noteikumiem tādā pašā mērā, kādā līdzīgās situācijās ir pieļaujama tieša atsaukšanās uz Līgumā ietverto brīvību veikt uzņēmējdarbību.

46. Tādējādi strīdīgās valsts tiesību normas nesaderība ar Direktīvas 2006/123 15. panta 2. punkta g) apakšpunktu valsts tiesai ir jāizskata īpašā kārtībā, neņemot vērā judikatūru, ar ko ir izslēgta direktīvu tiešā horizontālā iedarbība.

47. Līdz ar to es uzskatu, ka gadījumā, ja Savienības tiesībām atbilstīga interpretācija nav iespējama, valsts tiesai, kura izskata strīdu starp privātpersonām par prasījumu, kas pamatots ar tādu valsts tiesību normu, ar kuru minimālie tarifi pakalpojumu sniedzējiem tiek noteikti, pārkāpjot Direktīvas 2006/123 15. panta 1. punktu, 15. panta 2. punkta g) apakšpunktu un 15. panta 3. punktu, ir jāatstāj šāda valsts tiesību norma bez piemērošanas. Šis pienākums valsts tiesai ir noteikts saskaņā ar Direktīvas 2006/123 15. panta 2. punkta g) apakšpunktu un 15. panta 3. punktu, t.i., noteikumiem, kuri konkretizē no LESD 49. pantā izrietošo brīvību veikt uzņēmējdarbību.

2. Judikatūras par tehniskajiem noteikumiem piemērošana pēc analoģijas

48. Nīderlandes valdība citastarp ierosināja Tiesai šajā lietā pēc analoģijas piemērot savu judikatūru par tehniskajiem noteikumiem, par kuriem nav ziņots.

49. Kā Tiesa pati ir norādījusi, tās judikatūra par tehniskajiem noteikumiem ir izņēmuma gadījums un tā nav attiecināma uz citām situācijām. To lietu īpatnība, kurās Tiesa to ir pieņēmusi [29], izpaudās tā, ka minētajā direktīvā, kas nerada ne tiesības, ne pienākumus privātpersonām, nebija noteikts tās tiesību normas materiāltiesiskais saturs, uz kuru pamatojoties valsts tiesai bija jāizskata lieta. Tādēļ judikatūrai par neiespējamību strīdā starp privātpersonām atsaukties uz netransponētu direktīvu šajās lietās nebija nozīmes [30].

50. Šī lieta neatgādina lietas par tehniskajiem noteikumiem, par kuriem nav paziņots. Direktīvas 15. panta 2. punkta g) apakšpunkts un 15. panta 3. punkts nav tiesību normas, kurās būtu paredzēts paziņošanas pienākums. Līdz ar to nav pamata pēc analoģijas piemērot judikatūru par tehniskajiem noteikumiem, par kuriem nav ziņots.

[29] Skat. it īpaši spriedumus, 1996. gada 30. aprīlis, *CIA Security International* (C-194/94, EU:C:1996:172, 48. punkts); 2000. gada 26. septembris, *Unilever* (C-443/98, EU:C:2000:496, 44., 50. un 51. punkts); 2019. gada 19. decembris, *Airbnb Ireland* (C-390/18, EU:C:2019:1112, 100. punkts).

[30] Spriedums, 2018. gada 7. augusts, *Smith* (C-122/17, EU:C:2018:631, 53. punkts).

3. Direktīvas kā "vairoga", nevis kā "zobena" izmantošana

51. Nīderlandes valdība uzskata, ka no Tiesas pašreizējās judikatūras[31] izriet, ka privātpersona nevar atsaukties uz direktīvas normu, lai panāktu, ka no tās izrietošais pienākums tiktu uzlikts citai privātpersonai situācijā, kad šāds pienākums neizriet no valsts tiesību aktiem (tā nevar tikt izmantota kā "zobens"). Tomēr no tās neizriet, ka privātpersona nevar atsaukties uz direktīvas normu tad, ja pretējā puse vēlas panākt, lai tai netiktu uzlikts valsts tiesību aktos noteikts pienākums, kas ir nesaderīgs ar direktīvu. Nīderlandes valdība uzskata, ka otrajā gadījumā (kurā direktīva tiek izmantota kā "vairogs") valsts tiesas pienākums ir atstāt valsts tiesību normu bez piemērošanas.

52. Komisija saskata nepieciešamību veikt šādu nošķirumu. Tā uzsver, ka Tiesas judikatūrā ir norādīts, ka direktīva *pati par sevi* nevar radīt pienākumus attiecībā uz privātpersonām, līdz ar to uz to *pašu par sevi* nevar atsaukties, vēršoties pret privātpersonu. Tomēr šajā lietā prasītāja pienākums *pieturēties pie* līgumiskās atlīdzības izriet no līguma. Tādējādi atbildētājas aizsardzība pret citu prasītāja prasījumu tiek nodrošināta, pamatojoties nevis uz pašu direktīvu, bet gan uz direktīvu kopā ar līgumu. Tādējādi runa nav par situāciju, kurā no direktīvas *pašas par sevi* vai *kā tādas* privātpersonai izrietētu konkrētas tiesības.

53. Tomēr Komisija šaubās, vai tam ir izšķiroša nozīme šajā lietā: pirmkārt, ņemot vērā Tiesas kategorisko nostāju judikatūrā, saskaņā ar kuru uz direktīvu nevar atsaukties strīdā starp privātpersonām, lai nepiemērotu šai direktīvai pretrunā esošu dalībvalsts tiesisko regulējumu[32]; otrkārt, ņemot vērā līgumu specifiku privāttiesību jomā, ko raksturo tas, ka puses, definējot savas tiesības un pienākumus, pašas izsver savas intereses. Šajā saistībā direktīvas ņemšana vērā noteikti nozīmē kādas puses situācijas pasliktināšanos, līdz ar to jautājumam par to, vai no tās izriet tiesības vai pienākums, nav izšķirošas nozīmes. Būtībā runa ir par viena un tā paša koka diviem galiem.

54. Es piekrītu pēdējam Komisijas secinājumam.

55. Pirmkārt, ideja, ka Direktīvai pašai par sevi būtu jārada citas sekas horizontālās attiecībās atkarībā no tā, vai tā tiek izmantota kā "vairogs" vai "zobens", manuprāt, nav balstīta uz LESD 288. panta trešās daļas formulējumu. No tās neizriet pilnvaras atcelt vai atņemt lietderīgu iedarbību valsts tiesību aktiem, kas nav saderīgi ar direktīvu, horizontālās attiecībās.

56. Kā pamatoti norāda Komisija, no Tiesas judikatūras būtībā izriet aizliegums izsecināt no direktīvām juridiskas sekas – vai tās būtu tiesības vai pienākumi – attiecībā uz privātpersonām horizontālās attiecībās. Būtībā tas, vai no direktīvas izriet pienākums, ko lietas dalībnieks vēlas uzlikt pretējai pusei, vai tikai aizliegums uzlikt pienākumu, kurš izriet no valsts tiesību aktiem, ir atkarīgs no attiecīgo procesuālo noteikumu sistēmas un izvēlētās perspektīvas, kā rezultātā šis nošķirums nav balstīts uz objektīvu kritēriju.

57. Ja no direktīvas izriet aizliegums piemērot noteikumus, ar kuriem tiek noteikta pusēm saistoša minimālā atlīdzība par konkrētu pakalpojumu, tad, protams, var uzskatīt, ka tā ir situācija, kurā no valsts tiesību normas izriet pienākums samaksāt summu, kas ir augstāka par pušu nolīgto, pret ko direktīva aizsargā kā "vairogs". Tomēr var arī apgalvot, ka no direktīvas netieši izriet privātpersonu konkrētas tiesības un pienākums, proti, pakalpojumu saņēmēja tiesības uz atbrīvojumu no

[31] Nīderlandes valdība min spriedumus, 2018. gada 7. augusts, *Smith* (C-122/17, EU:C:2018:631), un 2012. gada 24. janvāris, *Dominguez* (C-282/10, EU:C:2012:33).

[32] Spriedums, 2018. gada 7. augusts, *Smith* (C-122/17, EU:C:2018:631, 44. punkts).

saistības samaksāt līgumā noteikto cenu, kā arī pakalpojumu sniedzēja pienākums atzīt, ka līgumā noteiktas cenas apmaksa atbrīvo pakalpojumu saņēmēju no līgumiskām saistībām. Aizstāvoties pret prasījumu, pakalpojumu saņēmējs ar vienu roku paceļ "vairogu", bet tajā pašā laikā ar otru roku iedur ar "zobenu", vēloties uzlikt pakalpojumu sniedzējam pienākumu atzīt, ka summas, kas zemāka par minimālo likmi, apmaksa dzēš saistību.

58. Iedomāsimies, ka pakalpojumu saņēmējs kļūdaini ir apmaksājis augstāku atlīdzību par līgumā noteikto un pēc tam pieprasījis pakalpojumu sniedzējam atmaksāt to. Tādējādi viņš gribētu panākt, lai pēdējam tiktu uzlikts pienākums atmaksāt nepamatoti saņemto maksājumu. Šajā sakarā pakalpojuma saņēmējs atsauktos uz direktīvu kā uz "zobenu". Tas tā būtu arī tad, ja līgumslēdzējas puses būtu vienojušās par atlīdzību, kas būtu augstāka par maksimālajām likmēm, un pakalpojumu sniedzējs, saņemot tikai maksimālo likmi, pieprasītu samaksāt starpību starp šo summu un līgumā noteikto. Būtībā viņš censtos uzlikt pakalpojuma saņēmējam no direktīvas izrietošo pienākumu samaksāt līgumā noteikto summu. Kaut arī šajā lietā nav šādu situāciju, tomēr ir loģiski, ka risinājumam visos gadījumos ir jābūt identiskam – ja valsts tiesību norma nav piemērojama, tad tā nav piemērojama nevienā no šīm situācijām. Argumentācija, kas atsaucas uz pienākuma uzlikšanu privātpersonai, negarantē šādu iedarbību katrā procesuālo noteikumu sistēmā, un tā ir balstīta uz neprecīzu un mainīgu kritēriju.

59. Apsverot Nīderlandes valdības priekšlikumu no nedaudz cita skatpunkta, varētu koncentrēties tikai uz pašu iespēju atsaukties uz direktīvu, vēršoties pret privātpersonu. Tad, ja direktīva darbotos kā "vairogs", no lēmuma pamata tiktu izslēgta valsts tiesību norma, kas nav saderīga ar direktīvu. Šajā ziņā direktīvas kā "vairoga" darbība atbilst tā sauktajai iespējai atsaukties uz direktīvu nolūkā izslēgt valsts tiesību normu (franciski – *invocabilité d'exclusion*) un tā ir pretstatā iespējai atsaukties uz direktīvu, lai aizstātu direktīvas normu, kas ir lēmuma pamatā (franciski – *invocabilité de substitution*) [33].

60. Kritērijs, lai nošķirtu direktīvas darbību kā "vairogu" un kā "zobenu" (ja pieņem, ka tas atbilst sadalījumam "izslēgšana" un "aizvietošana"), iespējams, ir precīzāks, bet var arī iedomāties situācijas, kurās šādu nošķiršanu ir grūti veikt.

61. Neraugoties uz ģenerāladvokātu A. Sadžo [*A. Saggio*] [34], Z. Albēra [*S. Alber*] [35] un D. Ruisa-Harabo Kolomera [*D. Ruiz-Jarabo Colomer*] [36] pamudinājumiem, Tiesa beigu beigās, šķiet, šo ideju ir noraidījusi spriedumā *Pfeiffer* [37].

62. Pēdējā minētajā lietā pienākums, kas bija pretrunā direktīvai, attiecībā uz darba laiku izrietēja no koplīguma, uz kuru bija atsauce darba ņēmēja noslēgtajā līgumā, nevis no likuma. Atšķirība starp abām minētajām lietām ir tāda, ka vienā no tām pienākums, kas ir nesaderīgs ar direktīvu, ir arī tieši nesaderīgs ar līgumslēdzēju pušu noslēgtā līguma noteikumiem par cenu (šī lieta), savukārt otrajā šāda acīmredzama nesaderība nav bijusi, jo pašā līgumā nebija ietverts noteikums par darba laiku, bet tajā bija atsauce uz koplīgumu, no kura šis pienākums izrietēja (lieta, kurā tika

33 Skat. ģenerāladvokāta P. Ležē [*P. Léger*] secinājumus lietā *Linster* (C-287/98, EU:C:2000:3, 57. un nākamie punkti) un tajos minēto rakstu – Galmot, Y., Bonichot, J.-C., La Cour de justice des Communautés européennes et la transposition des directives en droit national, *Revue française de droit administratif*, 4(1), 1988. gada janvāris–februāris, 16. lpp.

34 Skat. ģenerāladvokāta A. Sadžo secinājumus apvienotajās lietās *Océano Grupo Editorial* un *Salvat Editores* (no C-240/98 līdz C-244/98, EU:C:1999:620, 38. punkts).

35 Skat. ģenerāladvokāta S. Albēra secinājumus lietā *Collino* un *Chiappero* (C-343/98, EU:C:2000:23, 30. punkts).

36 Skat. ģenerāladvokāta D. Ruisa-Harabo Kolomera secinājumus apvienotajās lietās *Pfeiffer* u.c. (no C-397/01 līdz C-403/01, EU:C:2003:245, 58. punkts).

37 Spriedums, 2004. gada 5. oktobris (no C-397/01 līdz C-403/01, EU:C:2004:584).

pieņemts spriedums *Pfeiffer*[38]). Tomēr var apgalvot, ka atbilstoša līguma noteikuma neesamība nozīmēja, ka saistības šajā ziņā bija noteiktas likuma noteikumā par darba ņēmēju maksimālo darba laiku. Apstāklis, ka šajā lietā nesaderība tieši izriet no līguma satura, manuprāt, nevar tikt uzskatīts par tādu, kas šajā lietā liktu izdarīt atšķirīgu secinājumu attiecībā uz direktīvas tiešo horizontālo iedarbību.

63. Rezumējot šo apsvērumu daļu: uzskatu, ka LESD 288. panta trešās daļas noteikumi un Tiesas judikatūra vispār neļauj uzskatīt, ka privātpersonu tiesības un pienākumi var tikt saistoši veidoti, ņemot vērā direktīvas "kā tādas" normu lēmuma, ar kuru tiek izlemts strīds starp privātpersonām, juridiskā pamata noteikšanas procesā. Šajā kontekstā ir jāuzskata, ka šī lēmuma pieņemšanas juridiskā pamata noteikšanas procesā nav nozīmes tam, vai tajā tiek izslēgta valsts tiesību norma, tā tiek aizstāta ar direktīvas normu vai lēmuma pamats tiek papildināts ar direktīvas normu. Beigu beigās jēdzieni valsts tiesību normas "aizstāšana" vai "izslēgšana" horizontālās attiecībās ir piemēroti tikai tam, lai noteiktu sekas, kādas radītu iespējama direktīvas ņemšana vērā tiesību aktu piemērošanas procesā. Tomēr nav pamata, lai uzskatītu, ka direktīvai ir tieša horizontāla iedarbība, ja tās ņemšanas vērā vienīgās sekas ir valsts tiesību normas atstāšana bez piemērošanas.

4. Atsaukšanās uz Savienības tiesību vispārējiem principiem, tostarp līgumu slēgšanas brīvību

64. Rakstveida apsvērumos Komisija kā alternatīvu piedāvāja atstāt strīdīgo normu bez piemērošanas tādēļ, ka tā ir nesaderīga ar Hartas 16. pantā nostiprināto līgumu slēgšanas brīvību. Šī brīvība ietver pušu brīvību noteikt pakalpojuma cenu. To ierobežo valsts tiesību norma, kurā ir paredzētas obligātas minimālās likmes par noteiktiem pakalpojumiem. Ņemot vērā šīs brīvības ierobežojuma nesamērīgo raksturu, Komisija uzskata, ka strīdīgā Vācijas tiesību norma, ciktāl tā ir pretrunā Hartas 16. pantam, valsts tiesai ir jāatstāj bez piemērošanas.

65. Vispirms izklāstīšu, kādi nosacījumi izriet no judikatūras par iespēju atsaukties uz Hartu, lai atstātu bez piemērošanas valsts tiesību normu, kas nav saderīga ar direktīvu (šīs daļas a) punkts). Pēc tam apspriedīšu, vai tie ir izpildīti attiecībā uz līgumu slēgšanas brīvību un tiesībām noteikt cenu (šīs daļas b) punkts). Visbeidzot izvērtēšu iespēju piemērot tiesību normu, kas garantē šo brīvību šajā lietā (šīs daļas c) punkts).

a) Nosacījumi, lai atsauktos uz Savienības tiesību vispārējiem principiem, tostarp uz Hartā konkretizētajiem principiem

66. Judikatūrā, kas aizsākta ar spriedumu *Mangold*[39], Tiesa ir pieļāvusi iespēju horizontālajās attiecībās atstāt bez piemērošanas valsts tiesību normas, kas ir nesaderīgas ar direktīvu, kad to prasa Savienības tiesību vispārējie principi, tostarp Hartā konkretizētie principi[40].

38 Spriedums, 2004. gada 5. oktobris (no C-397/01 līdz C-403/01, EU:C:2004:584).

39 Spriedums, 2005. gada 22. novembris (C-144/04, EU:C:2005:709, 76. punkts).

40 Attiecība starp Savienības tiesību vispārējiem principiem un Hartā nostiprinātajām pamattiesībām neizriet viennozīmīgi no Tiesas judikatūras. Ģenerāladvokāts P. Kruss Viljalons [*P. Cruz Villalón*] secinājumos lietā *Prigge* u.c. (C-447/09, EU:C:2011:321) uzskatīja, ka kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā Savienības tiesību vispārējais princips, tāds kā nediskriminācijas aizliegums, tika kodificēts "Lisabonas hartā" (secinājumu 26. punkts). Ērtības labad šajos secinājumos es lietošu jēdzienu "Savienības tiesību vispārējie principi, tostarp Hartā konkretizētie".

67. Tā Tiesa ir atzinusi, ka pastāv pamats atteikumam piemērot valsts tiesību normas, kas ir pretrunā Padomes Direktīvas 2000/78/EK [41] normām, ciktāl tas ir nepieciešams, lai ievērotu tādus Savienības tiesību vispārējos principus kā diskriminācijas aizliegums vecuma dēļ [42], diskriminācijas aizliegums reliģijas vai pārliecības dēļ [43], kā arī tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā [44]. Lietās, kas attiecas uz Direktīvu 2003/88/EK [45], tā uzskatīja, ka pastāv pamats atteikumam piemērot valsts tiesību normas, ar kurām tiek pārkāptas Hartas 31. panta 2. punktā nostiprinātās darba ņēmēja tiesības uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu [46].

68. Tomēr tā iebilda pret šādas pieejas piemērošanu pienākumiem, kas izriet no Padomes Trešās direktīvas 90/232/EEK [47] 1. panta, pamatojoties uz to, ka šī tiesību norma nav uzskatāma par tādu, kurā būtu konkretizēts kāds Savienības tiesību vispārējs princips [48]. Līdzīgi tā ir rīkojusies attiecībā uz Direktīvas 2002/14/EK [49] noteikumiem, atzīstot, ka tās 3. panta 1. punktā paredzēto aizliegumu nevar kā tieši piemērojamu tiesību principu izsecināt ne no Hartas 27. panta formulējuma, ne no šī panta paskaidrojuma [50].

69. Doktrīnā Tiesas judikatūra tiek kritizēta par to, ka tā rada pārāk šauru Hartas piemērošanu attiecībās starp privātpersonām [51], kā arī pakļauj to neskaidriem kritērijiem [52]. Plašāku Hartas piemērošanu horizontālajās attiecībās iepriekš ir atbalstījuši arī ģenerāladvokāti [53]. Tomēr Tiesa principā paliek uzticīga savai piesardzīgajai un kazuistiskajai pieejai [54].

70. Šajā situācijā rodas paradokss: tā kā horizontālās attiecībās nav iespējams piemērot direktīvu, Hartas, t.i., primāro tiesību akta, kas līdzvērtīgs Līgumiem, lietderīgā iedarbība horizontālās attiecībās tiek atklāta gadu laikā "pa daļām" saistībā ar kārtējiem lūgumiem sniegt prejudiciālu nolēmumu par iespēju atstāt bez piemērošanas valsts tiesību normu, kas ir nesaderīga ar netransponētu vai nepareizi transponētu direktīvu. Šajā kontekstā Hartai ir izrādījusies svarīga

41 Padomes Direktīva 2000/78/EK (2000. gada 27. novembris), ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju (OV 2000, L 303, 16. lpp.).

42 Skat. it īpaši spriedumus, 2005. gada 22. novembris, *Mangold* (C-144/04, EU:C:2005:709, 76. punkts); 2010. gada 19. janvāris, *Kücükdeveci* (C-555/07, EU:C:2010:21, 46. punkts); 2016. gada 19. aprīlis, DI (C-441/14, EU:C:2016:278, 35.–37. punkts).

43 Skat. it īpaši spriedumus, 2018. gada 17. aprīlis, *Egenberger* (C-414/16, EU:C:2018:257, 76., 77. un 79. punkts); 2018. gada 11. septembris, IR (C-68/17, EU:C:2018:696, 69.–71. punkts); 2019. gada 22. janvāris, *Cresco Investigation* (C-193/17, EU:C:2019:43, 76. un 80. punkts).

44 Skat, spriedumu, 2018. gada 17. aprīlis, *Egenberger* (C-414/16, EU:C:2018:257, 78. punkts).

45 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2003/88/EK (2003. gada 4. novembris) par konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem (OV 2003, L 299, 9. lpp.).

46 Skat. it īpaši spriedumus, 2018. gada 6. novembris, *Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften* (C-684/16, EU:C:2018:874, 74., 80. un 81. punkts un rezolutīvās daļas 2) punkts); 2018. gada 6. novembris, *Bauer* un *Willmeroth* (C-569/16 un C-570/16, EU:C:2018:871, 80., 84. un 91. punkts).

47 Padomes Trešā Direktīva 90/232/EEK (1990. gada 14. maijs) par dalībvalstu tiesību aktu tuvināšanu attiecībā uz transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanu (OV 1990, L 129, 33. lpp.).

48 Skat. spriedumu, 2018. gada 7. augusts, *Smith* (C-122/17, EU:C:2018:631, 48. punkts).

49 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2002/14/EK (2002. gada 11. marts), ar ko izveido vispārēju sistēmu darbinieku informēšanai un uzklausīšanai Eiropas Kopienā (OV 2002, L 80, 29. lpp.).

50 Skat. spriedumu, 2014. gada 15. janvāris, *Association de médiation sociale* (C-176/12, EU:C:2014:2, 46. punkts).

51 Skat., piemēram, Leczykiewicz, D., Horizontal application of the Charter of Fundamental Rights, *European Law Review*, 2013, 38(4), 479.–497. lpp.

52 Skat., piemēram, Frantziou, E., *The horizontal effect of fundamental rights in the European Union: a constitutional analysis*, Oksforda, Oxford University Press, 2019, atbilstoši kuram "the judgments remain rooted in largely unpredictable, case-by-case assessments, which predominantly concern direct effect, but marginalise the overall significance of horizontality in the field of fundamental rights (as well as the risk of its over-extension)" (114. lpp.).

53 Skat. it īpaši ģenerāladvokāta P. Krusa Viljalona secinājumus lietā *Association de médiation sociale* (C-176/12, EU:C:2013:491, 34.–38. punkts).

54 Tomēr, ņemot vērā neseno judikatūru, var rasties jautājums: vai ģenerāladvokāts Ī. Bots [*Y. Bot*] šodien uzturētu savu vērtējumu, kas pausts secinājumos apvienotajās lietās *Bauer* un *Broßonn* (C-569/16 un C-570/16, EU:C:2018:337, 95. punkts), kurā viņš tālaika Tiesas pieeju nosauca par "pārmērīgi ierobežojošu".

praktiska nozīme, tai faktiski kļūstot – izmantojot alķīmiķu valodu – par Savienības tiesību filozofu akmeni, ko izmanto, lai pārvērstu parastās normas (direktīvu normas, kurām nav tiešas horizontālās iedarbības) par "dārgnormām" (kurām ir šāda iedarbība). Tieši šajā gadījumā tika izstrādāti principi par atsaukšanos uz Hartu attiecībās starp privātpersonām.

71. Ņemot vērā pašreizējo Tiesas judikatūru, būtiskais nosacījums tam, lai kāda Hartas norma varētu būt autonoms pamats lēmumam pamatlietās, ir tās "pašpietiekamība"[55]. Attiecīgajai tiesību normai ir jābūt pietiekamai, lai ar to privātpersonām tiktu piešķirtas tiesības, uz kurām viņas var atsaukties strīdos ar citām privātpersonām. Lai tas būtu iespējams, no tās ir jāizriet tiesībām, kurām ir gan imperatīvs, gan beznosacījumu raksturs. Pēdējais nosacījums nav izpildīts, ja, lai noteiktu šo tiesību saturu, ir jāpieņem papildu noteikumi vai nu Savienības tiesībās, vai valsts tiesībās[56].

72. Turklāt nosacījums, lai piemērotu Hartas noteikumu ar mērķi radīt kādas direktīvas tiesību normas horizontālo iedarbību, ir saiknes starp konkrētu Hartas noteikumu un direktīvas noteikumu esamība. Šai saiknei – attiecībā uz noteiktām tiesībām – ir jābūt tādai, ka Hartas noteikums ir konkretizēts ar direktīvas noteikumu[57].

73. Vai šie nosacījumi ir izpildīti attiecībā uz Hartas 16. pantu, ciktāl ar to tiek garantēta līgumu slēgšanas brīvība?

74. Pirms atbildēšu uz šo jautājumu, uzsvēršu, ka aplūkojamā lieta būtībā neattiecas uz Hartas normas horizontālo tiešo iedarbību klasiskajā izpratnē. Proti, mēs neapspriežam to, vai Hartas tiesību norma tieši uzliek pienākumus vienai no līgumslēdzējām pusēm, bet tikai to, vai strīdā starp privātpersonām valsts tiesību norma var tikt atstāta bez piemērošanas saistībā ar tās nesaderību ar Hartas tiesību normu, šajā gadījumā – ar tās 16. pantu. Arī šādā gadījumā šiem nosacījumiem tomēr ir jābūt izpildītiem, ciktāl tie nosaka Hartas tiesību normas tiešo iedarbību, proti, tās tiešo piemērojamību esošajā strīdā.

b) Līgumu slēgšanas brīvība

1) Ievada apsvērumi

75. Līgumu slēgšanas brīvība[58] ir viens no galvenajiem privāto tiesību principiem līdztekus tādiem principiem kā princips, ka līgumi ir jāpilda, vai labticības princips. Lai gan tās avotus var meklēt senatnē, parasti tiek pieņemts, ka tā pirmo reizi tika pilnīgi izteikta Napoleona kodeksā[59].

55 Šajā ziņā skat. ģenerāladvokāta Ī. Bota secinājumus apvienotajās lietās *Bauer* un *Broßonn* (C-569/16 un C-570/16, EU:C:2018:337, 80. un 82. punkts un tajos minētie avoti).

56 Lenaerts, K., The Role of the EU Charter in the Member States, no: *The EU Charter of Fundamental Rights in the Member States*, Oksforda, Hart, 2020, 32. un 33. lpp.; Prechal, S., Horizontal direct effect of the Charter of Fundamental Rights of the EU, *Revista de Derecho Comunitario Europeo*, 66. sējums (2020), 420. lpp.

57 Šis nosacījums nav absolūts. Senākā judikatūrā tam, šķiet, bija izšķiroša nozīme (skat., piemēram, spriedumus, 2010. gada 19. janvāris, *Kücükdeveci*, C-555/07, EU:C:2010:21, 21. punkts; 2016. gada 19. aprīlis, DI, C-441/14, EU:C:2016:278, 22., 27., 35. un 38. punkts; 2018. gada 7. augusts, *Smith*, C-122/17, EU:C:2018:631, 48. punkts). Tomēr 2018. gada 6. novembra spriedumā *Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften* (C-684/16, EU:C:2018:874, 78. un 79. punkts) Tiesa nosprieda, ka tiesībām uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu nav jābūt konkretizētām atvasinātajās tiesībās. Līdzīgi tā nosprieda 2018. gada 17. aprīļa spriedumā *Egenberger* (C-414/16, EU:C:2018:257, 78. punkts) attiecībā uz tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā.

58 Polijas zinātnē bieži tiek lietots termins "līgumu brīvības principi". Lai izvairītos no iespaida, ka es sliecos kvalificēt brīvību par "principu", nevis par "tiesībām" Hartas 52. panta izpratnē, šajos secinājumos lietošu jēdzienu "līgumu slēgšanas brīvība".

59 Trzaskowski, R., *Granice swobody kształtowania treści i celu umów obligacyjnych. Art. 353(1) k.c.*, Krakova, Zakamycze, 2005, 41. lpp.; tomēr viņš – līdzīgi kā norādīts Ghestin, J., *Traité de droit civil. La formation du contrat*, Parīze, 1993, 41. lpp. – norāda, ka šī kodeksa 1134. panta norma, ko tradicionāli uzskata par principa emanāciju, būtībā to neizsaka.

76. Dažreiz var rasties iespaids, ka līgumu slēgšanas brīvība, izmantojot angļu terminoloģiju, ir kā "the elephant in the room". Manuprāt, tā vēl nav atradusi savu vietu Savienības tiesību sistēmā. Tajā pašā laikā tā ir šīs sistēmas stūrakmens, it īpaši pamatbrīvību darbības kontekstā [60]. Bez tās nevar iedomāties LES 3. panta 3. punktā minētā iekšējā tirgus un augsti konkurētspējīgas tirgus sociālās ekonomikas pastāvēšanu, kā arī LESD 119. pantā norādītās ekonomikas politikas īstenošanu saskaņā ar atvērtas tirgus ekonomikas principiem, pamatojoties uz godīgu konkurenci. Vienlaikus tā ir paslēpta aiz visas Savienības principu un tiesību sistēmas.

77. Varbūt šai lietai vajadzētu kļūt par iespēju Tiesai vairāk pievērsties līgumu slēgšanas brīvībai un precizēt tās vietu Savienības tiesību sistēmā.

2) Līgumu slēgšanas brīvības atzīšana tiesību aktos un judikatūrā

78. Saskaņā ar pašlaik spēkā esošajām tiesībām līgumu slēgšanas brīvība ir nostiprināta Hartas 16. pantā. Tiesa, tā nav skaidri minēta tā formulējumā, bet no Paskaidrojumiem attiecībā uz pamattiesību hartu [61] izriet, ka tā ir daļa no darījumdarbības brīvības, kurai šis pants ir veltīts.

79. Ar konkrēto Hartas normu var tikt garantētas dažādas tiesības un brīvības un paredzēti dažādi principi [62], daži no tiem var atbilst nosacījumiem, lai pamatotu attiecīgos lēmumus valsts tiesu tiesvedībā, bet citi ne [63]. Tas, ka 16. pants tostarp attiecas uz līgumu slēgšanas brīvību, nenozīmē, ka nosacījumi, lai atsauktos uz to valsts tiesās, ir piemērojami arī citām Hartas 16. pantā nostiprinātajām tiesībām vai brīvībām. Ņemot vērā aplūkojamās lietas priekšmetu, savā analīzē aplūkošu tikai līgumu slēgšanas brīvību un turpinājumā – īpašās tiesības, kas no tās izriet.

80. No Paskaidrojumiem attiecībā uz Hartu skaidri izriet, ka tās 16. pantā ir kodificēta vienīgi Tiesas judikatūra, kurā tā jau ir atzinusi, ka Savienības tiesībās ir paredzēta līgumu slēgšanas brīvība [64]. Līgumu slēgšanas brīvības kā viena no Savienības tiesību principiem statuss vēlāk tika nostiprināts Tiesas judikatūrā pēc Hartas pieņemšanas [65]. Tādējādi var uzskatīt, ka tā ir labi nostiprināta brīvība, kas garantēta Savienības tiesībās. Tiek pieņemts, ka tās ir tiesības, nevis princips Hartas 52. panta 5. punkta izpratnē [66].

60 Kā nesen norādījis *J. Basedow*: "While the freedom of contract was a necessary element in the overall scheme of the internal market from the very beginning, it has only much more recently been acknowledged as a principle of EU law." (Basedow, J., *EU Private Law. Anatomy of a Growing Legal Order*, Intersentia, Kembridža – Antverpene – Čikāga, 2021, 426. lpp., Nb 68).

61 Paskaidrojumi attiecībā uz Pamattiesību hartu (OV 2007, C 303, 17. lpp.; turpmāk tekstā – "Paskaidrojumi attiecībā uz Hartu").

62 Skat. Paskaidrojumus attiecībā uz Hartu par Hartas 52. panta 5. punktu.

63 Lenaerts, K., minēts iepriekš, 33. lpp., s, ka Hartas 31. panta 2. punkta gadījumā tikai tā būtībai ("the essence") ir tieša horizontāla iedarbība.

64 Šajā vietā Paskaidrojumi attiecībā uz Hartu tiek minēti spriedumos, 1979. gada 16. janvāris, *Sukkerfabriken Nykøbing* (151/78, EU:C:1979:4, 19. punkts); 1999. gada 5. oktobris, Spānija/Komisija (C-240/97, EU:C:1999:479, 99. punkts).

65 Skat. it īpaši spriedumus, 2013. gada 22. janvāris, *Sky Österreich* (C-283/11, EU:C:2013:28, 42. un 43. punkts); 2013. gada 18. jūlijs, *Alemo-Herron* u.c. (C-426/11, EU:C:2013:521, 32.–35. punkts); 2020. gada 24. septembris, NK (Vadošu darba ņēmēju arodpensijas) (C-223/19, EU:C:2020:753, 86. punkts).

66 Spriedums, 2013. gada 22. janvāris, *Sky Österreich* (C-283/11, EU:C:2013:28, 43.–48. punkts). Skat. arī Oliver, P., What purpose does Article 16 of the Charter serve?, no: *General Principles of EU law and European Private Law*, Nīderlande, Wolters Kluwer, 2013, 12.06. punkts, 295. un 296. lpp.; Jarass, H. D., Art. 16 Unternehmerische Freiheit, *Charta der Grundrechte des Europäischen Union. Kommentar*, 4. izdevums, Minhene, C. H. Beck, 2021, Rn. 2.

3) Līgumu slēgšanas brīvības saturs

81. Līgumu slēgšanas brīvība vispārīgi ir brīvības apakštips. Turklāt runa ir par brīvību privāttiesību saistību jomā. Šī brīvība bieži vien tiek pielīdzināta privātpersonas gribas autonomijai, bet tai ir šaurāks tvērums, jo tā attiecas nevis uz jebkuru juridisku aktu, bet gan tikai uz līgumiem [67].

82. Tradicionāli tiek pieņemts, ka līgumu slēgšanas brīvība ietver vismaz šādas brīvības: brīvība slēgt līgumu, brīvība izvēlēties darījumu partneri, brīvība noteikt līguma saturu, tādējādi arī saistību attiecības, kā arī brīvība attiecībā uz līguma formu [68]. Tiesības brīvi noteikt starp pusēm tiesisko attiecību saturu ietver tiesības noteikt savstarpējo izpildījumu apmēru, tostarp cenu vai atlīdzību par otras puses izpildījumu.

83. Šāds brīvības tēls ir atspoguļots Tiesas judikatūrā. Tā ir tieši norādījusi – tas, ka dalībvalsts privātpersonai ir noteikusi pienākumu slēgt līgumu, ir būtiska iejaukšanās līgumu slēgšanas brīvībā [69], līgumu slēgšanas brīvība tostarp ietver: brīvību izvēlēties tirdzniecības partneri [70], pušu brīvību uzņemties savstarpējas saistības [71], tostarp noteikt izpildījuma cenu [72], un visbeidzot – tiesības grozīt noslēgtu līgumu [73].

84. Ņemot vērā iepriekš minēto, es uzskatu, ka līgumu slēgšanas brīvība ir tiesības, kas ir atzītas gan dalībvalstu tiesību sistēmās, gan Savienības tiesībās. No tās privātpersonām izriet tiesības, kas ir sasaistītas ar pienākumu neiejaukties pušu gribas autonomijā, it īpaši, nosakot pienākumu slēgt vai izbeigt līgumu vai nosakot konkrētu saturu.

4) Atsaukšanās nozīme Hartas 16. pantā

85. Var apšaubīt izdarītā secinājuma kategoriskumu, ņemot vērā Hartas 16. pantu. No tā izriet, ka darījumdarbības brīvību atzīst "saskaņā ar Savienības tiesību aktiem un valstu tiesību aktiem un praksi". Tomēr spriedumā *Association de médiation sociale* [74] Tiesa ir nospriedusi, ka no Hartas 27. panta formulējuma [75], kurā ir ietverta līdzīga atsauce, "skaidri izriet, ka, lai šis pants varētu tikt

67 Machnikowski, P., *Swoboda umów według art. 353(1) k.c. Konstrukcja prawna*., Varšava, C. H. Beck, 2005, 2. un 3. lpp.

68 Turpat, 3. un 4. lpp. Šī definīcija atbilst Francijas Civilkodeksa 1102. panta formulējumam, kurā ir noteikts: "Chacun est libre de contracter ou de ne pas contracter, de choisir son cocontractant et de déterminer le contenu et la forme du contrat dans les limites fixées par la loi." Skat. arī von Bar, C., Clive, E., un Schulte-Nölke, H. (red.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, Outline Edition, Minhene, Sellier, 2009, Book II – I:102: Party Autonomy (1): "Parties are free to make a contract or other juridical act and to determine its contents, subject to any applicable mandatory rules"; kā arī *UNIDROIT Principles 2016*, 1.1. pants *Freedom of contract*, kurā ir noteikts: "The parties are free to enter into a contract and to determine its content."

69 Skat. it īpaši spriedumu, 2009. gada 28. aprīlis, Komisija/Itālija (C-518/06, EU:C:2009:270, 66.–71. punkts).

70 Skat. it īpaši spriedumus, 2013. gada 22. janvāris, *Sky Österreich* (C-283/11, EU:C:2013:28, 43. punkts); 2017. gada 20. decembris, *Polkomtel* (C-277/16, EU:C:2017:989, 50. punkts).

71 Skat. it īpaši spriedumu, 2010. gada 20. maijs, *Harms* (C-434/08, EU:C:2010:285, 36. punkts).

72 Skat. it īpaši spriedumus, 2013. gada 22. janvāris, *Sky Österreich* (C-283/11, EU:C:2013:28, 43. punkts); 2017. gada 20. decembris, *Polkomtel* (C-277/16, EU:C:2017:989, 50. punkts); 2020. gada 24. septembris, NK (Vadošu darba ņēmēju arodpensijas) (C-223/19, EU:C:2020:753, 86. punkts).

73 Skat. it īpaši spriedumu, 1999. gada 5. oktobris, Spānija/Komisija (C-240/97, EU:C:1999:479, 99. punkts).

74 Spriedums, 2014. gada 15. janvāris (C-176/12, EU:C:2014:2).

75 Hartas 27. pantā ir noteikts: "Darba ņēmējiem vai to pārstāvjiem attiecīgajos līmeņos ir jābūt garantētai laikus sniegtai informācijai un konsultācijām gadījumos un apstākļos, kuri ir paredzēti Savienības tiesību aktos, kā arī valstu tiesību aktos un praksē."

piemērots pilnā apmērā, tas ir jāprecizē ar Savienības tiesību vai valsts tiesību normu"[76]. Tādējādi aizliegumu, kurš bija jāaplūko, pieņemot lēmumu minētajā lietā, nevarēja izsecināt kā tieši piemērojamu tiesību principu ne no Hartas 27. panta, ne no paskaidrojumiem par šo pantu[77].

86. Tomēr pretēji Hartas 27. pantā paredzētajām tiesībām līgumu slēgšanas brīvība, lai arī tā nav skaidri minēta 16. panta formulējumā, tika minēta Paskaidrojumos attiecībā uz Hartu kā ar šo tiesību normu aizsargāta brīvība. Tā ir apstiprināta arī Tiesas judikatūrā. Tādējādi nav pamata tai tieši piemērot judikatūru, kas attiecas uz Hartas 27. pantu.

87. Es arī uzskatu, ka atsauce uz Savienības tiesībām un valsts tiesībām Hartas 16. pantā ir atšķirīga no atsauces Hartas 27. pantā. Pēdējā gadījumā runa ir par atsauci uz tiesību normām, saskaņā ar kurām attiecīgās tiesības tikai tiek paredzētas, savukārt pirmajā gadījumā runa ir par atsauci uz tiesību normām, ar kurām tiek noteikta kārtība, kādā ir īstenojamas jau esošās vai Hartā konkretizētās tiesības.

88. Kā izriet no Paskaidrojumiem attiecībā uz Hartu, 16. pantā garantētās tiesības, "protams, [..] jāīsteno, ievērojot Savienības tiesības un attiecīgo dalībvalstu tiesību aktus. Tām var piemērot Hartas 52. panta 1. punktā paredzētos ierobežojumus". Tomēr, kā Tiesa ir uzsvērusi, darījumdarbības brīvība nav absolūta prerogatīva, – tā ir jāvērtē saistībā ar tās funkciju sabiedrībā[78]. Tā var tikt pakļauta plaša mēroga valsts varas iejaukšanās pasākumiem, ar kuriem vispārējās interesēs var noteikt ierobežojumus šīs brīvības īstenošanai[79]. Tas pats attiecas uz līgumu slēgšanas brīvību.

89. Šajā kontekstā es piekrītu doktrīnā paustajam viedoklim, ka Hartas 16. pantā ietvertā atsauce ir paredzēta tikai, lai uzsvērtu, ka attiecībā uz šajā pantā garantētajām tiesībām ir pieļaujama augstāka valsts iejaukšanās pakāpe nekā citu tiesību gadījumā. Tomēr šī atsauce neliecina ne par šajās tiesībās garantētā aizsardzības līmeņa ierobežojumu, ne par to, ka tai ir principa statuss, ne arī par to, ka tai ir "otrās" kategorijas tiesību statuss[80].

90. Iepriekš minētais nemaina faktu, ka praksē lēmumu balstīšana tikai uz Hartas 16. pantu nebūs retums[81]. Salīdzinājumā ar citām pamattiesībām darījumdarbības brīvībai – un tādējādi arī līgumu slēgšanas brīvībai – bieži vien būs jāpiekāpjas citu Savienības tiesībās aizsargāto vērtību priekšā[82]. Nepieciešamība pēc izvērstas iejaukšanās līgumu slēgšanas brīvībā ir īpaši redzama attiecībā uz regulētajiem tirgiem un patēriņa preču apriti.

76 Spriedums, 2014. gada 15. janvāris, *Association de médiation sociale* (C-176/12, EU:C:2014:2, 45. punkts).

77 Spriedums, 2014. gada 15. janvāris, *Association de médiation sociale* (C-176/12, EU:C:2014:2, 46. punkts).

78 Skat. it īpaši spriedumus, 2004. gada 9. septembris, Spānija un Somija/Parlaments un Padome (C-184/02 un C-223/02, EU:C:2004:497, 51. un 52. punkts); 2012. gada 6. septembris, *Deutsches Weintor* (C-544/10, EU:C:2012:526, 54. punkts); 2013. gada 22. janvāris, *Sky Österreich* (C-283/11, EU:C:2013:28, 45. punkts); 2020. gada 24. septembris, NK (Vadošu darba ņēmēju arodpensijas) (C-223/19, EU:C:2020:753, 88. punkts).

79 Spriedums, 2013. gada 22. janvāris, *Sky Österreich* (C-283/11, EU:C:2013:28, 46. punkts).

80 Skat., piemēram, Leonard, T., Salteur, J., Article 16. Liberté d'entreprise, no: Picod, F., Rizcallah, C., Van Drooghenbroeck, S. (red.), *Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne: commentaire article par article. 2. izdevums*, Brisele, Bruylant, 2020, 407. lpp., 15. punkts, 415. lpp., 24. punkts; Jarass, H. D., minēts iepriekš, Rn. 20.

81 Skat. Oliver, P., minēts iepriekš, 12.08. punkts, 299. lpp. Autors apgalvo, ka tiesību norma ir paredzēta tikai īpašiem gadījumiem ("extreme cases").

82 Piemēram, attiecībā uz intelektuālā īpašuma tiesībām skat. spriedumu, 2011. gada 24. novembris, *Scarlet Extended* (C-70/10, EU:C:2011:771, 50. punkts), vai attiecībā uz sabiedrības tiesībām uz informāciju skat. spriedumu, 2013. gada 22. janvāris, *Sky Österreich* (C-283/11, EU:C:2013:28, 66. punkts).

5) Hartas 16. panta pašpietiekamība, ciktāl no tā izriet pušu tiesības noteikt pakalpojuma cenu

91. Starp iepriekš minētajām tiesībām, kas veido brīvības saturu un ir nostiprinātas Tiesas judikatūrā, lietā nozīme ir līgumslēdzēju pušu tiesībām noteikt tiesisko attiecību saturu, nosakot pakalpojuma cenu. Tieši šīm tiesībām pievērsīšos turpmākajos apsvērumos.

92. Uzskatu, ka līgumslēdzēju pušu tiesības noteikt pakalpojuma, kas ir līguma priekšmets, cenu ir tik acīmredzamas, skaidras un nepārprotamas, ka tās nav jāprecizē Savienības tiesībās vai valsts tiesībās, lai būtu nepieciešams noskaidrot to saturu.

93. Ciktāl Hartas 16. pants garantē līgumslēdzēju pušu brīvību noteikt pakalpojuma cenu, tā ir "pašpietiekama" norma. Tādējādi tas izpilda būtisko nosacījumu, lai tam būtu tieša iedarbība.

6) Pieļaujamie līgumu slēgšanas brīvības ierobežojumi attiecībā uz tiesībām noteikt cenu

94. No apsvērumiem secinājumu 88. punktā izriet, ka līgumu slēgšanas brīvības ierobežojumu esamība ir neatraujami saistīta ar pašu šo brīvību. Tās saturu būtībā negatīvi nosaka Savienības tiesībās un dalībvalstu tiesībās nostiprinātie brīvības ierobežojumi. Šo ierobežojumu pieņemamība ir jāizvērtē no Hartas 52. panta 1. punkta aspekta.

95. Konkrēts brīvības ierobežojums var izrietēt no valsts tiesībām vai Savienības tiesībām, vai, iespējams, gan no vienām, gan otrām tiesībām [83].

7) Modelis, lai atsauktos uz Hartas 16. pantu horizontālajās attiecībās

96. Rodas jautājums par to, kā strīdā starp privātpersonām būtu jāatsaucas uz līgumslēdzēju pušu tiesībām noteikt pakalpojuma cenu. Šaubas rodas tādēļ, ka atsaukšanās uz attiecīgajām tiesībām pilnībā neiekļaujas modelī, kas zināms no līdzšinējās judikatūras.

97. Tiesas judikatūra, kurā tika pieļauta tieša atsaukšanās uz Savienības tiesību vispārējiem principiem, tostarp Hartā konkretizētajiem, attiecās uz privātpersonu subjektīvajām tiesībām, no kurām izrietēja konkrētas tiesības, ar kurām bija saistīti pienākumi privātpersonām, kas bija pretējā strīda puse. Ar tiesībām uz atvaļinājumu vai nediskrimināciju bija saistīts otras puses pienākums – vai nu piešķirt atvaļinājumu vai – pakārtoti – atlīdzību par neizmantoto atvaļinājumu, vai arī piešķirt tiesības, kas ir citām personām, kuras ir līdzīgā situācijā [84].

98. Attiecībā uz tiesībām noteikt pakalpojuma cenu šī argumentācija nav piemērojama. Pirmkārt, no līgumu slēgšanas brīvības izriet privātpersonas tiesības uz brīvību no iejaukšanās potenciālu vai jau esošu tiesisko attiecību pušu gribas autonomijā. Tās nav tik izmērāmas tiesības kā tiesības uz atvaļinājumu vai nodarbinātību. Otrkārt, tās nav tiesības, kuras ir piešķirtas privātpersonai, kas ir strīda dalībnieks. Līgumu slēgšanas brīvības pārkāpums būtībā izpaužas tādējādi, ka ārēja struktūra ievieš ierobežojumus tās īstenošanai esošajās vai potenciālajās tiesiskajās attiecībās. To avots neapšaubāmi ir valsts vai attiecīgā gadījumā jebkura struktūra, kas var pieņemt saistošus

[83] Ņemot vērā pārākuma principu, valsts tiesībās noteiktie ierobežojumi nevar būt pretrunā ierobežojumiem, kas izriet no Savienības tiesībām.

[84] Pat ja Tiesa to skaidri nav atzinusi, tiesību uz atlīdzību par neizmantoto atvaļinājumu atzīšanas loģiskas sekas ir darba devēja pienākums to izmaksāt.

noteikumus, kuros ir definēti līgumu noslēgšanas noteikumi attiecīgajā jomā. Persona, kurai ir pienākums saistībā ar līgumu slēgšanas brīvību, nav cita privātpersona, tostarp it īpaši otra līgumslēdzēja puse [85].

99. Nav iespējams tiesības uz nolīgtās cenas samaksas pieprasījumu pielīdzināt tiesībām noteikt tiesisko attiecību saturu, tostarp cenu. Tās izriet nevis no līgumu slēgšanas brīvības, bet gan no konkrēta līguma. Līguma neizpilde vai nepienācīga izpilde, ko pieļauj viena no līgumslēdzējām pusēm, nav līgumu slēgšanas brīvības pārkāpums, bet gan principa, ka saistības ir jāpilda, pārkāpums [86].

100. Kā Komisija pamatoti norādīja tiesas sēdē, līgumu slēgšanas brīvība aizsargā abas līgumslēdzējas puses pret ārēju iejaukšanos, nevis vienu pusi pret otru. Būtiskās tiesības noteikt cenu ir abu pušu kopīgās tiesības, nevis vienas puses tiesības attiecībā pret otru.

101. Tādēļ var secināt, ka tādu tiesību pārkāpums, kas izriet no līgumu slēgšanas brīvības, vispirms tiek pieļauts vertikālā līmenī. Tas nav neparasti, jo principā visās situācijās, kurās Tiesa ir atzinusi Hartas horizontālo tiešo iedarbību, pamattiesību pārkāpums vispirms tika pieļauts vertikālās attiecībās, jo valsts nenodrošināja privātpersonu pamattiesību pienācīgu aizsardzību. Tikai pēc tam radās jautājums, vai, nepastāvot tiesību normai, kas nodrošina šo aizsardzību, citai privātpersonai bija jāveic atbilstoša pozitīva rīcība [87].

102. Līgumu slēgšanas brīvības pārkāpumam raksturīgs ir tas, ka no formālā viedokļa tas tiek pieļauts attiecībā uz abām līgumslēdzējām pusēm. Tomēr tas var atšķirīgi ietekmēt katras puses intereses. Vienai pusei tas var radīt papildu tiesības, savukārt otrai – pienākumu.

103. Tā kā galvenais iejaukšanās līgumu slēgšanas brīvībā veids ir valsts noteiktie ierobežojumi tai, aizsardzība pret šādu iejaukšanos strīdā ar līgumslēdzēju pusi, kura izsecina savas tiesības no šāda ierobežojuma, var tikt īstenota, tikai izvirzot pamatu par brīvības ierobežojuma nelikumību. Savukārt tā likumība ir atkarīga no tā, vai tas izpilda nosacījumus, kādiem ir jāatbilst Hartas 52. panta 1. punktā minēto tiesību un brīvību ierobežojumiem. Ierobežojuma nelikumības konstatēšana nozīmē Hartas 16. pantā garantēto pamattiesību pārkāpumu.

104. Ņemot vērā iepriekš minēto, šķiet, ka tāda lieta kā aplūkojamā lieta neattiecas uz horizontālo tiešo iedarbību tās klasiskajā nozīmē, proti, uz tādu, kurā tiesību norma ir adresēta konkrētai privātpersonai, kā rezultāta tai ir pienākums veikt noteiktu darbību. Runa ir par to, ka strīdā ir atsauce uz Hartu kā uz pārbaudes modeli, ko izmanto, lai pierādītu prasības pamatā esošas normas nelikumību [88].

105. Nav iemeslu, kāpēc Hartas 16. pants nevarētu būt šāds likumības pārbaudes modelis. Tas ir pietiekami precīzs un beznosacījumu, ciktāl tam ir nozīme izskatāmās lietas izlemšanai, proti, ciktāl no tā izriet privātpersonu brīvība noteikt cenu. Ja tas tiek pārkāpts ar valsts tiesību normu

85 Jarass, H. D., minēts iepriekš, Rn. 2.

86 Šajā nozīmē skat. skaidru atšķirību starp principiem, kas izriet no *UNIDROIT Principles 2016*, paskaidrojumi par 1.3. pantu *Binding character of contract*: "1. The principle pacta sunt servanda. This Article lays down another basic principle of contract law [..]."

87 Šajā nozīmē skat. Frantziou, *E.*, minēts iepriekš, *39. lpp.*, kura apgalvo: "Indeed, it is not necessary to view vertical and horizontal obligations to protect fundamental rights as emphatically separate issues. Responsibility for violations of fundamental rights operates on a spectrum, which ranges from state obligations to the duties we owe to one another."

88 Doktrīnā tiek norādīta šīs situācijas līdzība ar trīspusējām situācijām, ko esmu minējis šo secinājumu 28. punktā. Leczykiewicz, D., Horizontal Effect of Fundamental Rights: In Search of Social Justice or Private Autonomy in EU Law, no: *General Principles of EU law and European Private Law*, Nīderlande, Wolters Kluwer, 2013, 6.06. punkts, 185. lpp.

Hartas piemērošanas jomā, būtu jāpiemēro tie paši principi, kas ir piemērojami kolīzijas gadījumā starp valsts tiesību normām un Līgumu normām, kurās ir paredzēta atkāpe no valsts tiesību normas piemērošanas [89].

106. Šis secinājums nekādi nav pretrunā Hartas 51. panta 1. punktam. Tiesa jau ir norādījusi – apstāklis, ka dažas primāro tiesību normas pirmām kārtām ir adresētas dalībvalstīm, neizslēdz to, ka tās varētu tikt piemērotas attiecībās starp privātpersonām [90].

c) Atsaukšanās uz līgumu slēgšanas brīvību pamatlietā

107. Aplūkojamā lieta ietilpst Hartas 16. panta piemērošanas jomā. Ar strīdīgo valsts tiesību normu tiek radīts šajā pantā garantētās līgumu slēgšanas brīvības ierobežojums, un tā ietilpst Savienības tiesību normu, t.i., Direktīvas 2006/123 15. panta 1. punkta, 15. panta 2. punkta g) apakšpunkta un 15. panta 3. punkta, piemērošanas jomā.

108. Strīdīgā valsts tiesību norma ir nesaderīga ar minētajām Direktīvas 2006/123 tiesību normām, kā tas skaidri izriet no sprieduma Komisija/Vācija [91] un rīkojuma *hapeg dresden* [92]. Spriedums, kas pasludināts, pamatojoties uz LESD 258. pantu, ir saistošs valsts tiesām.

109. Direktīvas 2006/123 15. panta 2. punkta g) apakšpunkta un 15. panta 3. punkta normās ir noteiktas īpašas prasības dalībvalstīm attiecībā uz tādu noteikumu pieņemšanu valsts tiesībās, kuros ir paredzēta cenu regulēšana pakalpojumiem, kas ietilpst šīs direktīvas III nodaļas piemērošanas jomā [93].

110. Pieņemot šīs tiesību normas, Savienības likumdevējs jau ir līdzsvarojis dažādas konkurējošas pamattiesības un novērtējis risinājuma samērīgumu.

111. Attiecībā uz Direktīvas 2006/123 15. panta 2. punkta g) apakšpunkta un 15. panta 3. punkta piemērošanu jānorāda – ierobežojumiem, kas izriet no valsts tiesību aktiem, ir jāietilpst Savienības tiesību normās noteiktajās robežās.

112. Līdz ar to Tiesas spriedumā Komisija/Vācija [94] konstatētā nesaderība starp strīdīgo valsts tiesību normu, kurā ir noteikts ierobežojums tiesībām brīvi noteikt cenu, ar Savienības tiesību normu, kurā ir noteiktas robežas šādu tiesību normu pieņemšanai, nozīmē, ka valsts tiesību norma ir jāatstāj bez piemērošanas. Šādas nesaderības gadījumā nav šaubu, ka valsts tiesību aktos paredzētais tiesību brīvi noteikt cenu ierobežojums neatbilst Hartas 52. panta 1. punktā paredzētajiem nosacījumiem. Tādēļ ar to tiek pārkāpts Hartas 16. pants.

113. Ņemot vērā iepriekš minēto, valsts tiesai pamatlietā bija jāatstāj strīdīgā valsts tiesību norma, kas ir nesaderīga ar Direktīvu 2006/123, bez piemērošanas, ņemot vērā nepieciešamību ievērot pušu pamattiesības brīvības slēgt līgumu formā attiecībā uz pušu tiesībām noteikt cenu.

89 Skat. it īpaši spriedumu, 1978. gada 9. marts, *Simmenthal* (106/77, EU:C:1978:49, 25. punkts).

90 Skat. spriedumu, 2018. gada 6. novembris, *Bauer* un *Willmeroth* (C-569/16 un C-570/16, EU:C:2018:871, 88. punkts).

91 Spriedums, 2019. gada 4. jūlijs (C-377/17, EU:C:2019:562).

92 Rīkojums, 2020. gada 6. februāris (C-137/18, nav publicēts, EU:C:2020:84).

93 Turklāt jānorāda, ka no Direktīvas 2006/123 15. panta 2. punkta g) apakšpunkta un 15. panta 3. punkta neizriet absolūts cenu regulēšanas aizliegums, bet tikai pienākums nodrošināt, lai noteikumi, kuros ir paredzēti minimālie un maksimālie tarifi par pakalpojumiem, atbilstu 15. panta 3. punktā paredzētajiem nosacījumiem, proti, nediskriminācijas, nepieciešamības un samērīguma prasībām.

94 Spriedums, 2019. gada 4. jūlijs (C-377/17, EU:C:2019:562).

114. Tādēļ, neraugoties uz analīzes D iedaļas 1. daļā norādīto ierosinājumu, uzskatu, ka gadījumā, ja Savienības tiesībām atbilstīga interpretācija nav iespējama, valsts tiesai, kura izskata strīdu starp privātpersonām par prasījumu, kas pamatots ar tādu valsts tiesību normu, ar kuru pakalpojumu sniedzējiem tiek noteikti minimālie tarifi, pārkāpjot Direktīvas 2006/123 15. panta 1. punktu, 15. panta 2. punkta g) apakšpunktu un 15. panta 3. punktu, šāda valsts tiesību norma ir jāatstāj bez piemērošanas. Šis pienākums ir valsts tiesai saskaņā ar Hartas 16. pantu.

5. Pienākums izpildīt spriedumu, ar kuru konstatēta dalībvalsts pienākumu neizpilde

115. Izskatāmajā lietā ir jānoskaidro, vai valsts tiesai ir pienākums atstāt strīdīgo valsts tiesību normu bez piemērošanas tāda sprieduma dēļ, kurš ir pasludināts LESD 258. panta kārtībā un kurā ir konstatēts, ka šī tiesību norma nav saderīga ar direktīvu.

116. Saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru tam, ka spriedumā, kas pasludināts atbilstoši LESD 258. pantam, ir konstatēts, ka konkrētā dalībvalsts nav izpildījusi Līgumā paredzētos pienākumus, ir deklaratīvs raksturs [95]. Tomēr šāds spriedums rada pienākumus valsts iestādēm, kurām tas ir jāizpilda. Šis pienākums ir arī tiesām, kurām ir pienākums nodrošināt tā ievērošanu, pildot savus pienākumus [96], tostarp pienākumu atstāt bez piemērošanas tiesību normas, kas ir nesaderīgas ar Savienības tiesībām [97].

117. Vai pēdējais minētais pienākums ir autonoms pamats, lai atstātu bez piemērošanas direktīvai pretrunā esošu valsts tiesību normu horizontālās attiecībās?

118. Domāju, ka nē.

119. Pirmkārt, no Tiesas judikatūras izriet, ka LESD 258. pantā reglamentētajā tiesvedībā tai nav kompetences atcelt dalībvalstu tiesību aktus [98]. Ja tiktu atzīts, ka šī sprieduma dēļ valsts tiesību normu, kuras nesaderība ar direktīvu izriet no sprieduma, kas pasludināts saskaņā ar LESD 258. pantu, tiesas nevar piemērot, tas izraisītu sekas, kas būtu līdzvērtīgas tās atcelšanai.

120. Otrkārt, kā Tiesa pati ir uzsvērusi spriedumā *Waterkeyn* u.c. [99], kad tiek pasludināts spriedums, ar kuru tiek konstatēta Līgumā paredzēto dalībvalsts pienākumu neizpilde, šīs dalībvalsts tiesām atbilstīgi (tagad) LESD 260. panta 1. punktam ir pienākums izdarīt secinājumus no šī sprieduma. Tomēr ir jāsaprot, ka konkrētas privātpersonu tiesības izriet nevis no šī sprieduma, bet gan no Savienības tiesību normām, kurām ir tieša iedarbība valsts tiesību sistēmā.

121. Šai argumentācijai atbilst arī ar spriedumu *Francovich* [100] iesāktā Tiesas judikatūra par dalībvalsts atbildību gadījumā, ja direktīva nav transponēta vai ir transponēta nepareizi, no kuras izriet, ka prasības par zaudējumu atlīdzību šādā situācijā ir pamatotas ar Savienības tiesību normām, nevis spriedumu, ar kuru konstatē dalībvalsts pienākumu neizpildi [101].

95 Spriedums, 1960. gada 16. decembris, *Humblet*/Beļģija (6/60-IMM, EU:C:1960:48).

96 Skat. it īpaši spriedumu, 1982. gada 14. decembris, *Waterkeyn* u.c. (no 314/81 līdz 316/81 un 83/82, EU:C:1982:430, 14. punkts).

97 Skat. it īpaši spriedumus, 1972. gada 13. jūlijs, Komisija/Itālija (48/71, EU:C:1972:65, 7. punkts); 1993. gada 19. janvāris, Komisija/Itālija (C-101/91, EU:C:1993:16, 24. punkts).

98 Spriedums, 1960. gada 16. decembris, *Humblet*/Beļģija (6/60-IMM, EU:C:1960:48, 1145. lpp.).

99 Spriedums, 1982. gada 14. decembris (no 314/81 līdz 316/81 un 83/82, EU:C:1982:430, 16. punkts).

100 Spriedums, 1991. gada 19. novembris (C-6/90 un C-9/90, EU:C:1991:428).

101 Skat. minētā sprieduma 40., 41. un 44. punktu.

122. Tādēļ uzskatu, ka spriedums, kas pasludināts saskaņā ar LESD 258. pantu, kaut arī tajā ir noteikti precīzi pienākumi dalībvalsts tiesām, tomēr nerada tām jaunas kompetences papildus jau piešķirtajām. Tādējādi, ja saskaņā ar Savienības tiesībām, pastāvot valsts tiesību normas nesaderībai ar Savienības tiesību normu, kurai ir tieša iedarbība, valsts tiesai ir pienākums atstāt valsts tiesību normu bez piemērošanas, tad spriedums, kas pasludināts saskaņā ar LESD 258. pantu, šo pienākumu tikai aktualizē.

123. LESD 260. panta 1. punkta normu nevar interpretēt tādējādi, ka spriedums, kas pasludināts saskaņā ar LESD 258. pantu, uzliktu privātpersonām jaunus pienākumus, kuri saskaņā ar LESD 288. panta trešo daļu nevar tikt uzlikti privātpersonām ar pašu direktīvu. Šādā gadījumā tāda sprieduma sekas, kurš pasludināts saskaņā ar LESD 258. pantu, būtu tādas, ka tiktu grozīta saistoša iedarbība direktīvas – kā Savienības tiesību avota – normām.

124. Ja direktīvas normas saistoša interpretācija prejudiciālā nolēmuma tiesvedībā ir saistoša iesniedzējtiesai, bet tās rezultātā netiek grozīti direktīvas piemērošanas noteikumi horizontālajās attiecībās, tad, manuprāt, nav pamata, lai šādu iedarbību radītu spriedums, kas pasludināts saskaņā ar LESD 258. pantu.

125. No šāda sprieduma neapšaubāmi izriet noteikta Savienības tiesību interpretācija. Tā ir saistoša valsts tiesām tiesību aktu piemērošanas procesā. Šī interpretācija valsts tiesai ir jāņem vērā. Šajā ziņā nav nozīmes tam, ka šis pienākums sakrīt ar pienākumu izpildīt spriedumu, kas pasludināts LESD 258. pantā paredzētajā tiesvedībā.

126. Iepriekš minēto apsvērumu dēļ es uzskatu, ka sprieduma pasludināšana atbilstoši LESD 258. pantam pati par sevi nerada pamatu tam, lai horizontālajās attiecībās atstātu bez piemērošanas direktīvai pretrunā esošu valsts tiesību normu, uz kuru attiecas minētais spriedums.

V. Secinājumi

127. Ņemot vērā iepriekš minēto, iesaku Tiesai uz *Bundesgerichtshof* (Federālā augstākā tiesa, Vācija) uzdoto jautājumu atbildēt šādi:

Valsts tiesai, kura izskata strīdu starp privātpersonām par prasījumu, kas pamatots ar tādu valsts tiesību normu, ar kuru pakalpojumu sniedzējiem tiek noteikti minimālie tarifi, pārkāpjot Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2006/123/EK (2006. gada 12. decembris) par pakalpojumiem iekšējā tirgū 15. panta 1. punktu, 15. panta 2. punkta g) apakšpunktu un 15. panta 3. punktu, šāda valsts tiesību norma ir jāatstāj bez piemērošanas. Šis pienākums ir valsts tiesai saskaņā ar:

– Direktīvas 2006/123 15. panta 2. punkta g) apakšpunktu un 15. panta 3. punktu, t.i., noteikumiem, kuri konkretizē no LESD 49. panta izrietošo brīvību veikt uzņēmējdarbību, un

– Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 16. pantu.